

A VERSENYJOGI JOGSÉRTÉSEKSEL KAPCSOLATOS MAGÁNJOGI JOGÉRVÉNYESÍTÉS UNIÓS ÉS HAZAI TAPASZTALATAI

Jelen tanulmány a versenyjogi kártérítési perek egyes részkérdéseit kívánja bemutatni az uniós szintű, tagállami – ezen belül is a hazai – joggyakorlat fényében. A „magánversenyjog” szabályai sok szempontból harmonizáltak tekinthetők, ugyanakkor számos eljárás még a korábbi, harmonizáció előtti nemzeti szabályozás alapján folyik, ráadásul az egységesítési törekvést követően is maradtak tisztázandó, alapvető fontosságú kérdések.

BEVEZETÉS

A versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos kártérítési perek bölcsőjének az EUB¹ 2001-ben meghozott *Courage versus Crehan* ítélete² tekinthető, amelynek némely precedens értékű megállapításai későbbi ügyekben is megerősítést nyertek. A versenyjogi kártérítés intézményének fejlődése szempontjából azonban az eddigi legfontosabb mérföldkönek mégis a 2014-ben elfogadott kártérítési irányelv³ számít, amelynek szabályait a magyar jogalkotó 2016-ban a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény⁴ rendelkezései közé implementálta.

Tanulmányomban az Irányelv azon szabályait vizsgálom, amelyek megkerülhetetlen jelentőségűek a versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos magánjogi igényérvényesítések körében. Előre kell azonban bocsátanom, hogy bizonyos esetekben az Irányelv egyes szabályait csak egy adott tagállam jogrendszerének környezetében lehet értékelni, ezért az EUB döntései mellett hangsúlyt helyezek a hazai joggyakorlat bemutatására is. Vizsgálni fogom a kárigényekre vonatkozó joghatósági és elévülési kérdéseket, valamint ismertetem a kárszámítás egyes szempontjait. Ki fogok térni az Irányelv nyomán a nemzeti versenyhatóságok határozatainak kötőerejével

¹ Az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: EUB; Bíróság).

² C-453/99 sz. *Courage Ltd kontra Bernard Crehan és Bernard Crehan kontra Courage Ltd és társai* ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2001:465

³ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/104/EU irányelve (2014. november 26.) a tagállamok és az Európai Unió versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre irányadó egyes szabályokról (a továbbiakban: Irányelv).

⁴ 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról (a továbbiakban: Ttpvt).

kapcsolatban történt változásokra, valamint foglalkozom a bizonyítási kérdésekkel, a bírósági gyakorlaton keresztül szemlélítve az egyes szabályok érvényesülésének elméleti és pragmatikai jelentőségét.

AZ IRÁNYELV SZABÁLYOZÁSÁNAK KÖZPONTI ELEMEI

Az Irányelv vegyesen tartalmaz viszonylag pontosan meghatározott és alkalmazandó szabályokat, illetve általánosan megfogalmazott célkitűzéseket, amelyek pontosítása már tagállami feladat. Az átültetéssel kapcsolatos feladatok tehát nem merülhettek ki pusztán az Irányelv rendelkezéseinek automatizált implementálásában. A tagállami jogalkotóknak ráadásul törekedniük kellett arra is, hogy az új szabályok koherens módon illeszkedjenek az adott tagállam magánjogának összetett rendszerébe. Az Irányelv implementációjának, illetve a hazai és európai hatásainak vizsgálatát azoknak az Irányelvben megfogalmazott és azonosított legfontosabb elvek és követelmények szerint végzem, amelyekre az Irányelv alapján a versenyjogi jogsértések magánjogi dimenziójának egyfajta „záróköveiként” tekinthetünk (*Zavodnyik* [2016] 58. o.).⁵

KÉT ALAPVETŐ KÉRDÉS: JOGHATÓSÁG ÉS ELÉVÜLÉS

Megfigyelhető, hogy a versenyjogi jogsértésből eredő kártérítési igényperек esetében a feltételezett károkozó gyakran joghatósági vagy elévülési kifogással védekezik. Ez különösen érthető annak fényében, hogy a versenyjogi jogsértések esetében az egyes jogalkotók a kárfelelősség megállapításához szükséges feltételek mindegyike vagy jelentős része kapcsán igen előnyös pozícióba helyezik a károsultat, aminek következtében a feltételezett károkozó érdemi védekezési eszközei igencsak korlátozottak.

Joghatóság

A versenyjogi kártérítési keresetek joghatósági szabályait a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozat elismeréséről és végrehajtásáról szóló 1215/2012/EU (Brüsszel I.a.) rendelet rendezi. Főszabály szerint a Brüsszel I.a. az *actor sequitur forum rei* elv alapján állapítja meg az általános joghatósági okot, azaz a jogsértő vállalkozás a székhelye szerinti tagállam hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bírósága előtt perelhető. Versenyjogi kártérítési perek esetén azonban

⁵ Az Irányelv valamennyi központi kérdéskörére – terjedelmi okokból – a tanulmány nem tér ki. Az általam elemzett „záróköveket” elősorban az Irányelv implementációja nyomán megjelenő hangsúlyos – tagállami és európai szinten jelentős – ügyek, illetve jogalkalmazói vélemények alapján választottam ki.

a Brüsszel I.a 7. cikk (2) bekezdése szerint a joghatóságot az a hely is megalapozhatja, ahol a káresemény bekövetkezett vagy bekövetkezhet.

Károkozás helye, káresemény bekövetkezésének helye ♦ A Brüsszel I.a 7. cikk (2) bekezdése tehát megalapozza a károkozás helye, illetve káresemény bekövetkezésének helye szerinti bíróság joghatóságát, ezen helyek pontos meghatározása azonban vitára ad okot. Az 1. táblázat bemutatja, hogy az EUB korábban hogyan határozta meg a károkozás helyét és a kár bekövetkezésének helyét.

A kár bekövetkezésének helyével összefüggésben fontos kiemelni, hogy a Bíróság egyes esetekben csak a jogellenes áruk alkalmazásának helye szerinti (például ahol a károsult a jogellenes áremeléssel érintett terméket megvásárolta), míg más esetekben a károsult székhelye szerinti tagállam bíróságának joghatóságát is elismeri.

1. TÁBLÁZAT • Az EUB joghatósággal kapcsolatos joggyakorlata

Eset	A károkozás helye	A kár bekövetkezésének helye
<i>CDC versus Akzo Nobel</i> (2015)	A szóban forgó kartell végleges létrejöttének helye ^a	Az állítólagos kárt okozó, egyetlen eseményként meghatározható konkrét megállapodás megkötésének helye (tehát például az a megállapodás, amely a jogellenes árral érintett termék adásvételére vonatkozik) vagy a károsult saját székhelye. ^b
<i>flyLAL versus Starptautiskā</i> (2018)	Versenyskorlátozó megállapodás esetén a megállapodás megkötésének helye, ^c erőfölénnyel való visszaélés esetén a versenyellenes magatartás (jelen esetben: kizorító árazás) felajánlásának és alkalmazásának helye. ^d Az erőfölényes fióktelepének helye is megalapozhatja a joghatóságot, amennyiben a fióktelep ténylegesen és jelentős mértékben részt vett a visszaélésszerű magatartásban. ^e	Az a hely – többek között –, ahol a jogsértés miatt megvalósult, forgalomkiesésben megnyilvánuló elmaradt haszon keletkezett. ^f
<i>Tibor-Trans versus DAF Trucks</i> (2019)	Az előzetes döntéshozatali kérelem ebben az esetben kizárólag a kár bekövetkezése helyének meghatározására vonatkozott.	A jogsértéssel érintett piac, vagyis ahol a torzított árakat alkalmazták, és ahol a károsult állítása szerint a kár bekövetkezett, még akkor is, ha a kereset a szóban forgó kartell olyan résztvevője ellen irányul, akivel a károsult nem létesített szerződéses jogviszonyt. ^g
<i>RH versus Volvo</i> (2021)	—	Az a bíróság rendelkezik joghatósággal és illetékességgel, 1. amelynek illetékességi területén a vállalkozás, amely állítása szerint kárt szenvedett, az említett megállapodásokkal érintett termékeket megvásárolta, vagy 2. az e vállalkozás által több helyen megvalósított vásárlások esetén az a bíróság, amelynek illetékességi területén e vállalkozás székhelye található. ^h

^a C-352/13 sz., *Akzo Nobel és társai kontra Európai Bizottság*-ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2015:335, 50. pont.

^b *Ibid.* 56. pont.

^c C-302/13. sz. *flyLAL-Lithuanian Airlines AS kontra Starptautiskā lidosta Rīga VAS és Air Baltic Corporation AS*-ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2014:2319, 49. pont.

^d *Ibid.* 51–52. pont.

^e *Ibid.* 66. pont.

^f *Ibid.* 43. pont.

^g C-451/18. sz. *Tibor-Trans Fuvarozó és Kereskedelmi Kft. v DAF TRUCKS N.V.*-ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2019:635, 37. pont.

^h C-30/20. sz. *RH kontra AB Volvo és társai*-ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2021:604, 43. pont.

A legutóbbi joggyakorlat alapján úgy tűnik, hogy a *károsult székhelye szerinti* bíróság akkor rendelkezik joghatósággal, ha a kárigények az összes olyan kár megtérítésére irányulnak, amelyek *különböző tagállamokban megvalósuló vásárlásokkal* összefüggésben merültek fel. A Volvo-ügy főtanácsnoki indítványa az alábbi megfontolással magyarázza, hogy bizonyos esetekben – a jogellenes árral érintett szerződés megkötésének helye szerinti bíróság mellett – miért indokolt lehetővé tenni a károsultnak a saját székhelye szerinti perlés lehetőségét:

- ♦ „Nem látom ugyanis, hogy a gyakorlatban hogyan lenne összhangban a Bíróság ítélkezési gyakorlatában immár konkrétan megjelenő közelségi célkitűzéssel egy olyan kapcsolótényező választása, amely arra kötelezné a különböző tagállamokban több teherautót megszerző vállalkozást, hogy ahhoz a bírósághoz forduljon, amelynek illetékességi területén az egyes szerzési helyek találhatóak, ahol ráadásul a károsult vállalkozás nem is végez tevékenységet.”⁶

Joghatósági kikötések ♦ A joghatóság szempontjából relevanciája lehet a jogsértő és a károsult közötti szerződéses kapcsolatnak létének, amely adott esetben tartalmazhat joghatósági kikötést is. A joghatósági kikötés versenyjogi kártérítési perekben való felhívhatóságával összefüggésben azonban jelentős körülmény, hogy a károsult számára a versenyjogi jogsértéssel kapcsolatos jogvita egyáltalán *előrelátható* volt, vagy sem. Ha ugyanis a károsult számára – joghatósági kikötéshez való hozzájárulás időpontjában – ésszerűen nem volt előrelátható a versenyjog megsértése miatti jogvita, akkor a kikötés nem biztosíthat érvényesen eltérést a Brüsszel I.a 7. cikk (2) bekezdése szerinti bíróság joghatósága alól,⁷ vagyis a károkozás helye, illetve a kár bekövetkezésének helye szerinti bíróság joghatósága is megalapozott.

Amint azt a 2. táblázat bemutatja, az előreláthatóság vizsgálata során az EUB korábban annak is jelentőséget tulajdonított, hogy az adott magatartás az EUMSZ 101. vagy 102. cikkét érinti.

Noha a fenti megállapítások akár ezt is sugallhatják, az EUB általánosságban mégsem tesz különbséget aközött, hogy az adott igény az EUMSZ 101. cikk vagy a 102. cikk megsértésén alapul.⁸ Hasonló dichotómia egyébként is aggályos lenne, hiszen egy 101. cikkhez kapcsolódó jogsértés legalább annyira köthető egy adott szerződéses kapcsolathoz (például viszonteladási ár kikötése), mint amennyire szükségtelen lehet a szerződéses jogviszony az EUMSZ 102. cikk sérelmével összefüggésben (például az árpréssel megvalósuló visszaélés esetén szükség van egy szerződésen kívüli magatartásra is). Végső soron tehát nem a jogsértés jogalapjának, hanem a jogvita előreláthatóságának van jelentősége egy joghatósági klauzula alkalmazhatóságának

⁶ Jean Richard de la Tour főtanácsnok indítványa a C-30/20. sz. ügyben, ECLI:EU:C:2021:322, 99. pont.

⁷ C-352/13 sz., *Akzo Nobel és társai kontra Európai Bizottság*-ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2015:335, 70. pont; C-595/17 sz. *Apple Sales International és társai kontra MJA, en qualité de mandataire liquidateur de eBizcuss.com (eBizcuss)*-ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2018:854, 24. pont.

⁸ Lásd Nils Wahl főtanácsnok indítványa a C-595/17. sz. ügyben, ECLI:EU:C:2018:541, 64. és 70. pont.

2. TÁBLÁZAT • Joghatósági kikötések, joghatósági kérdések megítélése erőfölényes és kartellügyekben, az EUB joggyakorlatában

Eset	Megállapítás
<i>CDC versus Akzo Nobel</i> (2015)	<p>Valamely joghatósági kikötés csak egy bizonyos jogviszonnyal kapcsolatban felmerült vagy a jövőben felmerülő jogvitákra vonatkozhat, ami a joghatósági megállapodás hatályát azon jogvitákra korlátozza, amelyek abból a jogviszonyból erednek, amely kapcsán e megállapodást megkötötték.^a</p> <p>Mivel a 101. cikk szerinti versenyjogi jogsértéssel kapcsolatos kártérítési jogvita a károsult vállalkozás számára a joghatósági kikötéshez való hozzájárulásának időpontjában észszerűen nem előrelátható – lévén hogy ekkor még nem tud a másik szerződő fél részvételével fennálló jogellenes kartellról –, nem lehet úgy tekinteni, hogy e jogvita a szerződéses jogviszonyokból ered. Az esetleges jogvitákra elvontan hivatkozó kikötés tehát nem biztosít érvényesen eltérést a kérdést előterjesztő bíróság joghatósága alól.^b</p> <p>Ha egy joghatósági kikötés csak elvontan hivatkozik a szerződéses jogviszonyból eredő vitákra, akkor az nem terjed ki a versenyjogi kártérítési perekre.^c Ha azonban a klauzula egyértelműen utal az ilyen kártérítési perekre, akkor az abban megjelölt tagállam bírósága rendelkezik joghatósággal.^d</p>
<i>Apple Sales versus MJA</i> (2018)	<p>Míg az EUMSZ 101. cikkben említett versenykorlátozó magatartás, azaz a jogellenes megállapodás, főszabály szerint nem kapcsolódik közvetlenül e kartell valamely tagja és valamely harmadik fél szerződéses jogviszonyához, amelyre e kartell hatást fejt ki, addig az EUMSZ 102. cikkben említett versenykorlátozó magatartás, azaz az erőfölénnyel való visszaélés, konkretizálódhat egy erőfölényben lévő vállalkozás szerződéses jogviszonyaiban a szerződéses kikötésekhez kapcsolódóan és azok folytán.^e</p> <p>Az EUMSZ 102. cikkének sérelmével összefüggésben indított kártérítési keresetek során (amennyiben a versenyjogi jogsértés a károsult–károkozó szerződéses viszonylatában valósult meg) nem kizárt egy, a felek közötti szerződésben foglalt joghatósági kikötés alkalmazása azon egyetlen oknál fogva, hogy e kikötés nem utal kifejezetten a versenyjog megsértése miatt fennálló felelősséggel kapcsolatos jogvitákra.^f Ebben az esetben ugyanis észszerűen előrelátható az igényt támasztó fél számára, hogy a szerződéses jogviszonyhoz közvetlenül kapcsolódó versenyjogi jogsértéssel kapcsolatos igényét a joghatósági kikötéssel megjelölt bíróság előtt kell előterjeszteni.^g Vagyis a bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy a versenyjogi jogsértés kapcsolódik-e ahhoz a szerződéses jogviszonyhoz, amelynek keretében a joghatósági záradékot kikötötték.^h</p>

^a C-352/13 sz., *Akzo Nobel és társai kontra Európai Bizottság*-ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2015:335, 68. pont.

^b *Ibid.* 70. pont.

^c *Ibid.* 69. pont.

^d *Ibid.* 72. pont.

^e C-595/17 sz. *Apple Sales International és társai kontra MJA, en qualité de mandataire liquidateur de eBizcuss.com* (eBizcuss)-ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2018:854, 28. pont.

^f *Ibid.* 30. pont.

^g *Ibid.* 29. pont.

^h *Ibid.* 26–27. pont.

szempontjából, amelynek vizsgálata során releváns körülmény lehet az, hogy valamely követelés és a felek közötti jogviszony alapjául szolgáló szerződés közötti kapcsolat kellően közvetlen-e, vagy sem.⁹

Elévülés

Sok esetben a versenyjogi jogsértések károsultjai a jogsértések megtörténtének pusztán a lehetőségéről is jóval később, valamely versenyhatóság eljárásával összefüggésben szereznek tudomást, nem is beszélve arról az időről, amely a jogsértést jogerősen megállapító döntés meghozataláig eltelik. Ilyen körülmények között érthető, hogy az elévülés kérdése alapvető fontosságú a kártérítési perek során.

⁹ Lásd Henrik Saugmandsgaard Øe főtanácsnok indítványa a C-59/19 sz. ügyben, ECLI:EU:C:2020:688, 139. és 140. pont.

Noha a tanulmány alapvetően az Irányelv rendelkezései nyomán kialakuló joggyakorlatot hivatott bemutatni, az elévülés kapcsán mégis fontos lehet ismertetni az Irányelv előtti hazai szabályozást is, kitérve néhány tagállami vagy EUB-döntésre is, amelyek az Irányelv előtti elévülési szabályok értelmezésének szempontjából relevánsak lehetnek. Tény ugyanis, hogy még napjainkban is számos olyan ügy kerül a tagállami bíróságok elé, amelyeket nem az Irányelv szabályai szerint kell megítélni.

Az Irányelv átültetése előtti jogsértésekre vonatkozó elévülési szabályok

Az Irányelv átültetését megelőzően a versenyjogi jogsértésből eredő kárigények elévülési idejét a Ptk. általános szabályai rendezték. A Ptk. 6:22. § (2) bekezdése alapján az ötéves elévülési időt a követelés esedékessé válásától – a károsodás bekövetkeztétől – kell számolni, amely a hazai joggyakorlat alapján az az időpont, amikor a versenyjogi jogsértés károsultja a jogsértés következtében megemelt árat megfizeti.¹⁰ Természetesen egyáltalán nem ritka, hogy a károsultak e minőségükről csak évekkel később, akár elévülési időn túl szereznek tudomást, jellemzően a versenyhatóság eljárása nyomán.

Az ehhez hasonló helyzeteket próbálja orvosolni a Ptk. 6:24. § az *elévülés nyugvásának* intézményével, amely szerint abban az esetben, ha a károsult a követelését menthető okból nem tudja érvényesíteni, úgy az akadály megszűnésétől számított egyéves határidőn belül akkor is kártérítést követelhet, ha az elévülési idő már eltelt, vagy abból egy évnél – egyéves vagy ennél rövidebb elévülési idő esetén három hónapnál – kevesebb van hátra.

A nyugvás megszűnését (vagyis az akadály elhárulását) a hazai bírósági joggyakorlat versenyjogi jogsértések esetében a *jogsértésről való tudomásszerzéshez köti*, a Fővárosi Ítéltábla Gf. 40.050/2020/36. sz. ügyében ez a következőképp jelenik meg:

- ♦ „az elévülés nyugvásának megszűnte szempontjából a bírói gyakorlat értelmében (BH2005. 104.) annak van jelentősége, hogy a károsult mikor jutott teljeskörűen az igényérvényesítéshez szükséges információk birtokába.”

Nem meglepő módon a felek között gyakran vita tárgyát képezi a jogsértésről való tudomásszerzés időpontja, hiszen a rövid, egyéves igényérvényesítési időre tekintettel néhány hónapnak is perdöntő jelentősége lehet. Abban azonban koherensnek tűnik az egyes tagállamok joggyakorlata, hogy a kérdést esetről esetre, az ügy egyedi körülményei alapján kell mérlegelni (*Barenes és szerzőtársai* [2020], 5. o., 13. o.).¹¹

¹⁰ Fővárosi Ítéltábla 14.Gf.40.521/2011/9.

¹¹ Hivatkozva például a C-637/17 sz. *Cogeco Communications Inc kontra Sport TV Portugal SA és társai*-ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2019:263, 46-47. pontjára is.

A tudomásszerzés időpontjával kapcsolatos vita a magyar bíróságokat sem kerülte el. A Fővárosi Ítéltábla Gf. 40.050/2020/36. sz. ügyében a károsult az Európai Bizottság¹² jogsértést megállapító határozatának Hivatalos Lapban történő közzétételét (2017. április 6.) tekintette a tudomásszerzés időpontjaként – vagyis az elévülés nyugvásának végpontjaként – , ugyanakkor a bíróság a tudomásszerzés időpontjaként azt a dátumot határozta meg, amikor a jogsértésről szóló bizottsági sajtóközlemény (2016. július 19.) megjelent, amely a jogsértők megjelölésén túl kifejezetten utalt a kártérítési igény érvényesítésének a lehetőségére is. A Bizottság kommunikációjának tartalmára tekintettel tehát a bíróság elfogadta a sajtóközlemény közzétételének napját a tudomásszerzés időpontjának, ezzel együtt pedig elfogadta az alperesek elévülési kifogását, mivel a károsult az egyéves határidőn túl, 2018. április 6-án nyújtotta be keresetlevelét. A bíróság a tudomásszerzés körében relevánsként értékelte továbbá, hogy a felperes tagja egy olyan szervezetnek, amelynek ülésein – a Bizottság sajtóközleményének megjelenését követően – és kiadványában szintén tájékoztatta a tagokat a kárigények lehetőségéről. Mindemellett a bíróság utalt arra is, hogy a károsult nem lehet passzív, és az igényérvényesítéshez szükséges információk beszerzése érdekében aktív magatartást kell tanúsítania, figyelembe véve, hogy egyébként a károsult maga az ellátási lánc professzionális résztvevője. Érdekes fejlemény azonban, hogy a *Volvo/DAF versus RM*-ügyben Rantos főtanácsnok indítványozta, hogy – ellentétben a Fővárosi Ítéltábla megközelítésével – a Hivatalos Lapban történő közzététel időpontja legyen irányadó.¹³ Noha jelen tanulmány befejezésének időpontjában az EUB még nem hozott döntést, a korábbi joggyakorlat fényében meglepő lenne, ha nem követné a főtanácsnok indítványát.

A tudomásszerzés időpontja meghatározásának szempontjából érdekes kérdés lehet, hogy miként kezelendő az a helyzet, amikor a versenyhatóság döntése nyomán kártérítési igénnyel fellépő panaszának vagy bejelentésének nyomán indult el a versenyhatóság eljárása. Az *EFTA Bíróság*¹⁴ 2018-ban a tudomásszerzés időpontjának vizsgálata során jelentőséget tulajdonított annak a ténynek, hogy a károsult maga tett dokumentumokkal alátámasztott bejelentést a versenyhatóság részére, vagyis a bejelentés időpontjában már elégséges információ állt rendelkezésére a kárigény érvényesítéséhez.¹⁵ Az EUB 2019-es *Cogeco*-ügyében szintén fontos elem volt, hogy a *károsult panasz*a nyomán került sor a versenyjogi jogsértés megállapítására. A Bíróság ugyanakkor megállapította, hogy a tényleges érvényesülés elvével nem összeegyeztethető, ha az elévülési idő még azt megelőzően eltelik, hogy a hatósági eljárás befejeződik, hiszen a károsultnak tudomást kell szereznie a versenyjogi jogsértésért felelős személy kilitéről.¹⁶ A Bíróság jogértelmezése a károsult szempontjából már

¹² A továbbiakban: Bizottság.

¹³ Athanasios Rantos főtanácsnok indítványa a C-267/20. sz. ügyben, ECLI:EU:C:2021:884, 122–124. pont.

¹⁴ Európai Szabadkereskedelmi Társulás (EFTA) Bírósága.

¹⁵ E-10/17 sz. *Nye Kystlink AS kontra Color Group AS és Color Line AS*-ügyben hozott ítélet, 116. pont.

¹⁶ C-637/17 sz. *Cogeco Communications Inc kontra Sport TV Portugal SA és társai*-ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2019:263, 53–55. pont.

csak azért is nagyvonalú, mert a károsult egyébként a panaszában megjelölte – többek között – azt az egyetlen vállalkozást is, amellyel szemben a versenyhatóság végül fellépett.¹⁷ Úgy tűnik azonban, hogy a Bíróság ezt a körülményt nem értékelte akként, hogy a károsultnak tudomása lett volna a versenyjogi jogsértésért felelős személy kilétéről. Ez arra enged következtetni, hogy nem tekintendő a tudomásszerzés időpontjának egy bejelentés, panasz benyújtása.

Az Irányelv előtti szabályokkal kapcsolatos *német joggyakorlatban*¹⁸ is számos eset található, amelyek során a bíróságok a versenyhatóság által kiszabott bírságról szóló sajtóközlemények megjelenésének időpontját tekintették annak az időpontnak, amikor a károsultak tudomást szerezhettek a jogsértésről. Érdekes, hogy a német bíróságok a sajtóközlemény megjelenésének időpontját annak ellenére vették alapul, hogy a közzététel csak általánosságban és meglehetősen szűkszavúan fogalmazott, hiszen ilyen esetben is elvárható a károsulttól, hogy vizsgálja az információkat, és például a versenyhatósági ügyiratokban szereplő dokumentumokhoz való hozzáférést kérjen.¹⁹ Utóbbi elvárás egyébként összhangban van a Fővárosi Ítéltábla Gf. 40.050/2020/36. sz. ügyben tett megállapításaival is.

Az Irányelv átültetése utáni jogsértésekre vonatkozó elévülési szabályok

Elévülés kezdete ♦ Korábban az egyes tagállamok jogrendszerei között jelentős eltérések voltak az elévülés szabályozását illetően, ezért az Irányelv 10. cikke (Tpvt. 88/T.§ (1) bek.) törekszik a szabályozás harmonizálására. Eszerint az elévülési idő nem kezdődhet meg *a jogsértés megszűnése előtt és azelőtt, hogy a károsultnak tudomása lenne*, illetve – ésszerűen elvárható módon – *tudnia kellene* a jogsértő magatartásról, és arról, hogy a magatartás jogsértésnek minősül, a jogsértő kilétéről, valamint arról a tényről, hogy a versenyjogi jogsértés neki kárt okozott. Az új szabályozás tehát két konjunktív feltételhez, a *jogsértés megszűnéséhez és a károsult tudomásszerzéséhez* köti az elévülés kezdetét.

A tudomásszerzés vonatkozásában az új rendelkezések lényegesen kedvezőbbek a károsultak szempontjából, ugyanis – szemben a korábbi szabályokkal – a károsult tudomásának nem az elévülés nyugvása, hanem az *elévülési idő kezdete* szempontjából tulajdonít jelentőséget, a gyakorlatban jelentősen meghosszabbítva az igényérvényesítéshez rendelkezésre álló határidőt. A tudomásszerzés pontos időpontjának meghatározásával kapcsolatos kérdések megválaszolása azonban továbbra is a bíróságok feladata az ügy egyedi körülményei alapján, adott esetben építve a korábbi (fentebb bemutatott) joggyakorlatra.

¹⁷ Ibid. 14. pont.

¹⁸ Düsseldorf Fellebbviteli Bíróság, VI-U (Kart) 3/14, NZKart 2015, (201) 202.

¹⁹ Ibid.

Ugyanakkor további kérdéseket vet fel, hogy a *jogsértés megszűnése* a közjogi versenyjogsértésre vagy a jogsértő vállalkozás és a károsult közötti – magánjogi – jogsértésre utal. Ha a közjogi jogsértést tekintjük irányadónak, akkor az egységes és folyamatos jogsértésből kiindulva a kartell megszűnése az elévülés kezdetének időpontja, függetlenül attól, hogy a károsult a jogellenes árból eredő kárt egy évvel korábbi szerződés alapján szenvedte el. *Nagy Csongor István* a jelenlegi bírósági gyakorlat alapján rámutat, hogy az igény magánjogi jellegére tekintettel a polgári jogi elévülésre vonatkozó gyakorlatot kell irányadónak tekinteni, amely szerint az elévülés káreseményenként kezdődik (*Nagy* [2021] 468. o.).

Kérdéses azonban, hogy a helyes dogmatikai besorolás ellenére mennyire zárható ki a közjogi jogsértés megszűnése időpontjának tényleges hatása az elévülési időre nézve. Amint ugyanis a fent bemutatott joggyakorlat rámutat, a tudomásszerzés időpontja jellemzően még abban az esetben is a versenyhatóság cselekményéhez (például sajtóközlemény kiadásához) „kötött” – amelyre ideális esetben a közjogi jogsértés megszűnését követően kerül sor –, ha a károsult maga tesz olyan bejelentést, amelyben megjelöli – többek között – a későbbi eljárás alá vont és jogsértőnek minősített vállalkozást. A közjogi jogsértés megszűnésének időpontja tehát mégis hatással lehet a tudomásszerzés időpontjára a versenyhatóság közleményei révén, mivel a bíróságok adott esetben ezek időpontjához köthetik a tudomásszerzést, amely végső soron hatással lesz az elévülés kezdeti időpontjára.

Elévülés nyugvása ♦ A Tpv. 88/T.§ (2)–(3) bekezdése a Ptk. 6:24.§-hoz képest az elévülés nyugvására nézve állapít meg különös szabályokat. A hivatkozott Tpv. rendelkezéseit azonban együtt kell olvasni a Ptk. 6:24.§-sal, amely szerint a nyugvás megszűnésétől számított egy év áll a károsult rendelkezésére, hogy érvényesítse igényét.

A Tpv. 88/T.§ (2) bekezdése szerint, ha valamely uniós versenyhatóság a jogsértő magatartással összefüggésben eljárást indít, az eljárás megindításától a versenyhatóság vagy – ha a versenyhatóság határozatát bíróság előtt megtámadták – a bíróság jogerős döntésének meghozatalát követő egy évig az elévülés nyugszik. A fentiekben már bemutatuk, hogy a versenyhatóság eljárása az elévülés kezdeti időpontjára nézve is hatással van, ezért fontos kihangsúlyozni, hogy az elévülés Tpv. 88/T.§ (2) bekezdése szerinti nyugvása esetén a *jogerőre emelkedés* vizsgálendő, nem pedig a korábbi sajtóközlemények, hatósági adatbekérések, amelyek a károsult tudomásszerzése időpontjának (elévülés kezdete) meghatározásában nyújthatnak támpontot.

A (3) bekezdés alapján nyugszik az elévülés akkor is, ha a felek alternatív vitarendezési eljárást vesznek igénybe. Utóbbi esetben a nyugvás idejének végpontját az alternatív vitarendezési eljárás befejezése határozza meg.

A TELJES KÁRTÉRÍTÉSHEZ VALÓ JOG

Az Irányelv 3. cikkének (1) bekezdése szerint a tagállami jogszabályoknak biztosítaniuk kell, hogy minden, versenyjogi jogsértés következtében kárt szenvedett természetes vagy jogi személynek lehetősége legyen e kár teljes körű megtérítését követelni és teljes körű kártérítést kapni. Az Irányelv megszületése óta egyre jelentősebb figyelmet kap a károsodással kapcsolatos kérdések vizsgálata, különös tekintettel a károsodás mértékére, valamint az igényérvényesítő személyére.

Jelen tanulmány a kártérítési kötelezettség mibenlétének, valamint a kár fajtáinak és a károsultak körének rövid ismertetését követően azokat a területeket vizsgálja, amelyek megértése kulcsfontosságú az Irányelv alapján átültetett nemzeti jogszabályok megfelelő alkalmazásához. A Bizottság az Irányelv megszületésével párhuzamosan és azóta is nagy hangsúlyt fektet az alábbi kérdéskörök vizsgálatára, éreztetve ezzel a kár mint a kártérítési felelősség egyre növekvő jelentőségű fogalmi elemének (tekintettel az egyéb feltételekre vonatkozó vélelmekre) fontosságát a magánjogi igény érvényesítésével kapcsolatos eljárásban.

A kártérítési kötelezettség terjedelme

Az Irányelv, valamint a Tpv. is egyértelműen rendelkezik arról, hogy a versenyjogsértéssel okozott kárt meg kell téríteni. A károkozással összefüggésben megtérítendő összeg körébe nemcsak a ténylegesen felmerült kár (*damnum emergens*), hanem az elmaradt haszon (*lucrum cessans*),²⁰ valamint a *kamatok*²¹ is értendő. Ezek a kárelemek alapvetően kiegyenlítési célt szolgálnak, a kártérítés eredményeként a károkozónak a károsultat olyan helyzetbe kell hoznia, mint amilyenben a versenyjogi jogsértés hiányában feltételezhetően lenne.²² A kiegyenlítési célból következik, hogy a kártérítés mértékének meghatározásakor tekintettel kell lenni a káronszerzés tilalmára is. A káronszerzés tilalmának elve szerint a kártérítés összegéből le kell vonni azt az összeget, ami a károsodott vagyonából a káreset után még megmaradt (*residuum*), továbbá azt az értéket, amely a kár bekövetkezte folytán a károsult vagyonába bekerült (*surrogatum*) (*Vékás–Gárdos* (szerk.) [2014]). A káronszerzés tilalmának elve tükröződik az Irányelv 13. cikkében, valamint a Tpv. 88/G.§ (2) bekezdésében is, ami alapján a kártérítési per alperese (vagyis a jogsértő vállalkozás) a kárigénnyel szembeni védekezéséért hivatkozhat arra, hogy a felperes részben vagy egészben továbbhárította a versenyjogi jogsértésből eredő árnövekedést.²³

²⁰ Az elmaradt haszon számítására vonatkozóan lásd Juzgado Mercantil numero 2 de Barcelona (Kereskedelmi Bíróság, Barcelona) 45/2010. sz. ügyben (Céntrica Energia S.L.U./Endesa Distribución Eléctrica S.A.) 2011. január 20-án hozott határozata.

²¹ Irányelv 17. cikk (3) bek., Tpv. 88/D.§ (1), utalva a Ptk.-ra, melynek 6:522.§ (2) bekezdése rendelkezik erről. A kamatok megtérítéséről az Irányelv ugyan nem foglalkozik, de a kárfelelősség deliktuális jellegéből adódóan valószínűleg más tagállamokban is lehetőség van a kamatigény érvényesítésére, vélhetően az általános kamatmérték alapján.

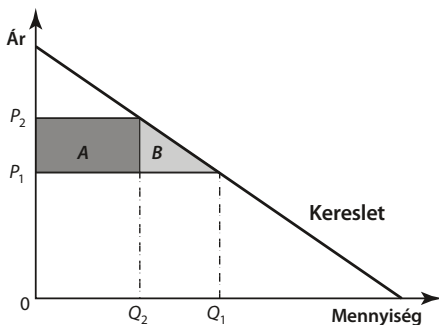
²² Irányelv 3. cikk (2) bek.

²³ A kárnszerzés és a továbbhárítás jogintézményi kapcsolatához lásd *Muzsnyay* [2011] 38. o.

A károsodás mibenlétének vizsgálatakor érdemes külön említést tenni az úgynevezett *árernyőhatás* által okozott kárról is, hiszen ez a jelenség komoly hatást gyakorol a kártérítési kötelezettség terjedelmére. A *Kone*-ügyhöz kapcsolódó főtanácsnoki indítvány szerint akkor van szó árernyőhatásról, amikor a kartellben részt nem vevő, de azonos piacon lévő vállalkozások (az úgynevezett kartellen kívüli vállalkozások) e kartell tevékenységének ürügyén „a kartell árnyékában” egyszerre – tudatosan vagy nem tudatosan – a versenyfeltételek mellett egyébként elérhetőnél magasabban állapítják meg saját árakat.²⁴ Árernyő esetén a jogsértő vállalkozások nemcsak a saját termékeik tényleges áremelkedéséért, hanem azon versenytársak áremeléséért is felelhetnek, akik nem vettek részt a jogellenes piackorlátozásban (Csépai [2008] 115–117. o.). Figyelemfelkeltő azonban a főtanácsnok azon kifejezése, hogy adott esetben a kartellen kívüli vállalkozás a kartell árernyője alatt tudatosan vagy nem tudatosan emelheti meg árait. Ugyan erre még nem alakult ki gyakorlat, de elgondolkodtató, hogy a kartellben aktívan nem részt vevő, de az árernyő hatása alatt álló vállalkozás rosszhiszemű magatartása minősülhet-e egyéb körülmények figyelembevételével összehangolt magatartásnak, vagy sem. Valószínűnek tartom, hogy a kérdés kapcsán különösen felértékelődik az adott piac egyéb jellemzőinek vizsgálata. A példa kedvéért vegyünk egy oligopolisztikus piacot, ahol a termék árrugalmatlan. Ilyen körülmények között egy adott mértékben – látva a többiek áremelését – egy kartellből kimaradó piaci szereplő is tud árat emelni, magatartása pedig magyarázható a vállalkozások természetes profitmaximalizáló érdekével. A vállalkozásoknak ugyanis nem érdekük alacsonyan tartani az árakat, ha ezzel nem tudnak piacot nyerni, és egyébként a vevők a magasabb árat is hajlandók kifizetni (Seufert [2014] 4. o.).

A kár fajtái

A Bizottsági Útmutató (EB [2013]) alapján alapvetően kétfajta kár különböztethető meg, melyet az 1. ábra is szemléltet.

1. ÁBRA • A jogsértés által okozott áreltérítés és mennyiségi kár

A téglalap: az az ártöbblet, amennyivel a jogsértés következtében a közvetlen és a közvetett vásárlóknak többet kellett fizetniük egy adott termékért (áreltérítés).

B téglalap: az abból eredő kár, hogy az áremelkedés következtében a vásárlók kevesebbet vesznek egy adott termékből, vagy csökken a kibocsátás (mennyiségi kár).

Forrás: EB [2013] 41. o. 128. pont.

²⁴ Julianne Kokott főtanácsnoki indítványa a C-557/12. sz. ügyben, ECLI:EU:C:2014:45, 2. pont.

Az árnöveléssel megvalósult kárt az A téglalap ábrázolja, azok a vásárlók, akik P_1 helyett P_2 áron vásároltak, magasabb összeget fizettek a termékért. A mennyiségi kárt B háromszög jelöli. A Q_1 pont a P_1 ponthoz csatlakozik, a kartell hatására azonban P_2 ár keletkezett, amely Q_2 -re mozdította a keresletet. A mennyiségi kár jellemzően összetett ellátási lánc esetén játszik szerepet, hiszen egy gyártó P_2 ár mellett lemond Q_1 mennyiség vásárlásáról, és csak Q_2 mennyiséget vásárol. A gyártónak ilyenkor két lehetősége van: vagy ténylegesen kevesebbet rendel az árnöveléssel érintett termékből, és ezzel együtt kénytelen saját kibocsátását is csökkenteni (ez mennyiségi kár, amely esetében az elmaradt haszon követelésének van helye), vagy pedig tovább hárítja az árnövekedést a saját vásárlóira (a jogsértő vállalkozás közvetett vásárlói), azaz vizsgálati szemponttá válik, hogy ki tartozik a károsultak körébe. Az értékesített mennyiség csökkenése miatti kár a Bíróság által a *Weber's Wine World*-ügyben került elismerésre.²⁵ Eszerint a mennyiségi hatásra vezethető vissza az a kár is, amikor a jogsértő vállalkozás vevője a jogsértés következtében kénytelen megemelni a saját terméke árát, ugyanakkor azt képtelen a megemelt áron eladni.

Kárszámítás

A versenykorlátozással okozott kár kiszámítására a közgazdaságtan számos módszert alkalmaz (3. táblázat). A szakértő közgazdászok jellemzően az időbeli összehasonlító módszert (*before-and-after*) alkalmazzák, amelynek lényege, a jogsértés hatása által érintett időszakban kialakult tényleges helyzetet hasonlítják össze az ugyanazon a piacon a jogsértés hatását megelőző vagy a hatások megszűntét követően előállt helyzettel.²⁶

3. TÁBLÁZAT • Az egyes kárszámítások gyakorisága a kártérítési perekben

A kárszámítás módja	Esetszám
Időbeli összehasonlítás (<i>before-and-after</i>)	22
Földrajzi összehasonlítás (<i>yardstick</i>)	6
Költségalapú és pénzügyi modell	9
Regressióanalízis	4
Szimulációs modell	0
Egyéb	23

Forrás: Laborde [2021] 27. bek.

²⁵ C-147/01 sz. *Weber's Wine World Handels-GmbH és társai kontra Abgabenberufungskommission Wien*-ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2003:533, 98–99. pont.

²⁶ Lásd például a Corte d'Appello di Milano (Milánói Fellebbviteli Bíróság) a *Bluvacanze*-ügyben hozott 2003. július 11-i ítéletét és a Corte d'Appello di Milano (Milánói Fellebbviteli Bíróság) az I, 308 sz., *Inaz Paghe kontra Associazione Nazionale Consulenti del Lavoro*-ügyben hozott 2000. február 3-i ítéletét (mindkét ügyben „előtte”, „közben” és „utána” összehasonlítás); a Landgericht Dortmund (Dortmundi Tartományi Bíróság) 13 O 55/02. Kart sz. (*Vitaminpreise*) ügyben hozott 2004. április 1-jei ítéletét („közben” és „utána” összehasonlítás).

A károk számszerűsíthetők az úgynevezett *szimulációs módszerrel*, amellyel megpróbálják szimulálni az érintett piac helyzetét a jogsértés bekövetkezése nélkül. A kartellnek betudható áremelés ezután a megfigyelt árak és a jogsértés nélküli helyzet szimulációjával kapott árak különbségében azonosítható (EB [2013] 34–35. o.101. pont). Gyakori módszer továbbá, hogy az adott termékpiaci változásokat más, a jogsértéssel nem érintett földrajzi piacon vizsgálják (*yardstick*).

A károk számítására használt modellek körében a Bizottsági Útmutató említi továbbá a *regressziószámítást*. Regressziószámítás esetében azt kell vizsgálni, hogy egy adott termék árára (mint változóra) milyen hatással vannak egyéb változók (például a nyersanyag költsége, a kereslet alakulása stb.) az így kinyert adatokból pedig következtetéseket vonnak le a jogsértéssel okozott kár mértékére vonatkozóan (EB [2013] 25. o. 69. pont). A regressziószámítás hátránya, hogy gyakran a kartellek titkosságához képest irreálisan sok konkrét adatot és komoly elemzőmunkát igényel.

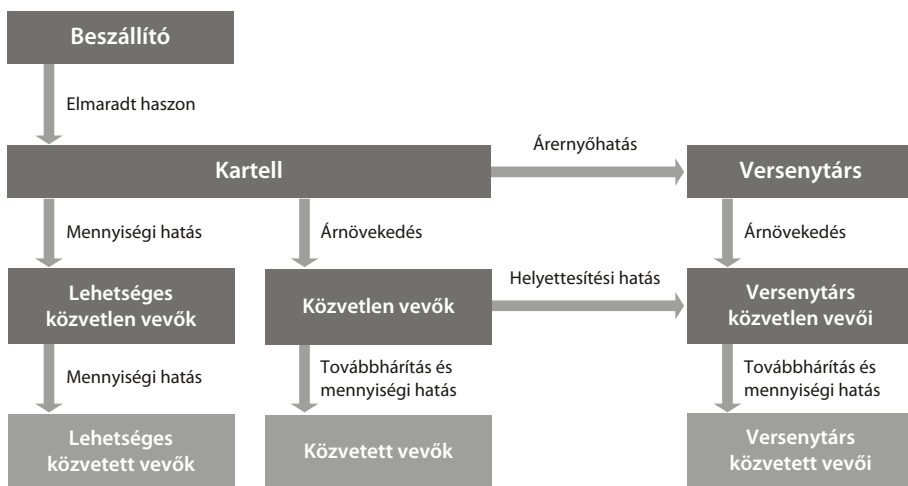
Végül a Bizottsági Útmutató a *költségalapú és pénzügyi alapú módszert* említi, amely a jogsértő vállalkozás forgalmából próbál meg következtetéseket levonni. A költségalapú módszer esetén a jogsértő vállalkozás termelési költségeit és a haszonkulcsainak arányát vizsgálják, míg pénzügyi alapú módszer a vállalkozás pénzügyi teljesítményéből kiindulva értékeli, hogy az elért bevételek és haszonkulcsok mennyiben tudhatók be piaci hatásoknak, és mennyiben a jogsértésnek (EB [2013] 36. o. 107 és 38. o.114. pont). A jogsértő vállalkozás tényleges többletbevételének kiszámítása után meg kell vizsgálni, hogy ez a nyereségesség hogyan alakult volna a jogsértés hiányában (EB [2013] 38. o. 117. pont).

Károsultak

Kártérítésre jogosultak a jogsértő vállalkozás közvetlen vevői/beszállítói, és az árernyőhatás következtében a versenytárs vevői is (*közvetlen vevők*). Gyakori azonban, hogy a jogsértéssel okozott kár valójában nem a közvetlen vevők szintjén jelentkezik, hanem az ellátási lánc egy másik szintjén „csapódik le” (*közvetett vevők*).²⁷ A jelenség mögött az áll, hogy a vállalkozások – különösen akkor, ha az ellátási lánc közbenső szintjén helyezkednek el – gyakran döntenek úgy, hogy megfizetik a jogsértés következtében jogellenesen megemelt árakat, ugyanakkor ezzel párhuzamosan ők is megemelik saját termékeik árát, végső soron „továbbadva” a kárt – vagyis az emelt árát – a saját vevőiknek (2. ábra).

Az *Otis*-ügy felperese (Felső-Ausztria tartomány) ugyanakkor nem közvetett vagy közvetlen vevőként, hanem egy *támogatást nyújtó közjogi szervezetként követelt kártérítést*. A felperes előadta, hogy a jogsértéssel érintett időszakban számos személy részére nyújtott a lakásépítési támogatásra vonatkozó jogszabályi rendelkezések alapján építési projektek kivitelezésére – az építkezés teljes költségének

²⁷ Irányelv (41) bekezdés.

Forrás: Simone Kohzn: Economic Fundamentals of the Quantification of Antitrust Damages című előadása. Budapest, 2018. április 11.

2. ÁBRA • A versenyjogi jogsértések potenciális károsultjai

meghatározott százalékos arányában ösztönző – kölcsönöket, amelyek kamatlába a rendes piaci kamatlábak alatt volt. Ha azonban a kartell nem létezett volna, úgy a károsult kisebb összegű kölcsönöket adott volna, és a különbözetet a szövetségi állami kölcsönökre irányadó átlagos kamattal befektethette volna. A károsult a kárt tehát a kamatvesztésből származó összegben látta. Az EUB elismerte ugyan a felperes potenciális károsult minőségét,²⁸ de a tagállami bíróságra hagyta annak értékelését, hogy a felperesnek valóban lett volna lehetősége arra, hogy nyereségesebb célokba fektessen be.²⁹

A *jogsértő vállalkozás versenytársa* is lehet károsult: erőfölénnyel való visszaélés esetén a Bizottsági Útmutató rámutat, hogy az ügynevezett *kirekesztő visszaélések* (például felfaló árazás, kizárólagossági megállapodások) következményeként valamely versenytárs kiszorulhat a piacról, vagy romlik a piaci pozíciója. Ennek következtében a piac torzul és a kirekesztő vállalkozás piacellenes módon, mesterségesen tudja fenntartani árait és piaci pozícióját (EB [2013] 54. o.). A kirekesztő gyakorlat az azt elszenvető versenytársnál a legtöbb esetben elmaradt hasznot okoz,³⁰ a vásárlók esetében pedig a károsodás egyszerűbb példája az erőfölényes túlzó árazásával kapcsolatos áremelkedés mint kár. Az EUB *flyLAL versus Starptautiskā*-ügyben kifejtett

²⁸ C-435/18. sz. *Otis Gesellschaft m.b.H. és társai kontra Land Oberösterreich* és társai-ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2019:1069, 32. pont.

²⁹ *Ibid.* 33. pont.

³⁰ Az elmaradt haszon kiszámítására vonatkozóan lásd: a Stockholms tingsrätt (Stockholmi Kerületi Bíróság) a T 32799-05 és T 34227-05 sz., (Europe Investor Direct AB és társai kontra VPC Aktiebolag) egyesített ügyekben hozott 2008. november 20-i ítélete.

álláspontja szerint egy légitársaság versenytársának a fogadó repülőtér által nyújtott szolgáltatási kedvezmény a kedvezményben nem részesülő légitársaság szempontjából olyan kizorító árazásnak minősülhet, amely az erőfölénnyel való visszaélés tilalmába ütközhet, megalapozva ezzel a kedvezményben nem részesülő vállalkozás kártérítési igényét.³¹ Fontos azonban felhívni a figyelmet arra, hogy erőfölénnyel való visszaélés esetén nem alkalmazható sem a Tpvt. 88/D. § (4) bekezdésének kárvétele, sem pedig a 88/G. § (6) bekezdésének 10 százalékos áremelkedésre irányuló vétele, vagyis a károsultnak bizonyítani kell a károsodás tényét és mértékét is.

A kár továbbhárítása, közvetlen vevők

A továbbhárításon azt a jelenséget értjük, amikor a károsult részben vagy egészben továbbhárította a versenyjogi jogsértésből eredő áreltérítést.³² A továbbhárítás kérdésének jelentőségét mutatja – egyúttal jelen tanulmányban való vizsgálatát indokolja – hogy a Bizottság az Irányelv megszületését követően egy terjedelmes tanulmányt publikált (*EC* [2017]), továbbá 2019-ben egy közleményt adott ki (*EB* [2019]), amellyel a nemzeti bíróságok jogalkalmazását igyekszik elősegíteni, egyúttal egysegésíteni (a közleményre a továbbiakban Bizottsági Iránymutatásként többször is hivatkozom). A továbbhárítás kérdésének fokozódó jelentősége tetten érhető az Irányelv megszületését követő tagállami bírósági gyakorlatban is, tekintettel arra, hogy a jogsértő vállalkozások körében gyakori védekezési stratégia a továbbhárításra való hivatkozás. Az Irányelv és a Tpvt. rendelkezéseiből, továbbá a Bizottság Iránymutatásából a továbbhárítás kérdésköre mind felperesi, mind pedig alperesi oldalról is megközelíthető, az alábbiakban bemutatott módon.

A továbbhárítás ténye

A továbbhárításon alapuló *védekezés lehetőségét (passing-on defence)* az Irányelv 13. cikke és a Tpvt. 88/G. § (2) bekezdése rögzíti. A továbbhárításra való sikeres hivatkozás esetén jogsértő vállalkozás nem kötelezhető a továbbhárított károk megtérítésére. A továbbhárítás intézménye dogmatikailag ezzel olyan *sui generis* jogintézménnyé lépett elő, amellyel az alperes anélkül élhet, hogy külön is megindokolná azt, hogy az áreltérítés továbbhárítása milyen alapon (jogalap nélküli gazdagodás elkerülése, káronszerzés tilalma stb.) teszi indokolttá a felperesi kárigény elutasítását vagy a kár csökkentését (*Csöndes–Fenyőházi* [2017] 168. o.). A magyar ítélkezési gyakorlat a továbbhárításra való hivatkozást nem kifogásként, hanem a kár, a vagyonszökkenés

³¹ C-302/13. sz. *flyLAL-Lithuanian Airlines AS kontra Starptautiskā lidosta Rīga VAS és Air Baltic Corporation AS*-ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2014:2319, 47. pont.

³² Tpvt. 88/G. § (2) bekezdés.

bekövetkezésének hiányát megalapozó tényként értékeli, mely alapján továbbhárítás esetén a kár be sem következettnek minősül (Ibid.).

Ugyanakkor ahogyan arra a Bizottsági Iránymutatás is rámutat, a továbbhárítás intézménye nem csak a védekezést szolgálja. A közvetett vevők ugyanis arra a tényre is alapíthatják kártérítési keresetüket, hogy a jogsértés közvetlen vevői áthárították a jogsértés következtében megtörtént árnövekedést, aminek következtében a jogsértéssel okozott károsodás a közvetett vevőnél jelentkezik. Az Irányelv előtt a gyakorlatban ugyanakkor már a közvetlen vevők esetében is komoly viták bontakoznak ki a károsodás megtörténtének bizonyításával kapcsolatban, a közvetett vevők szintjén pedig még ennél is problémásabb volt bizonyítani, hogy a versenyjogi jogsértés következtében közvetett módon károsultak. Az Irányelv alapján a Tpv. a probléma kiküszöbölésére olyan vélelmet állít fel, amely alapján vélelmezni kell az árnövekedés áthárítását abban az esetben, ha 1. az alperes versenyjogi jogsértést követett el, 2. amely árnövekedést eredményezett az alperes közvetlen vevőjénél, 3. és a szóban forgó termékekből vagy szolgáltatásokból, vagy ezekből származtatott termékekből, illetve szolgáltatásokból a kárigénnyel fellépő vásárolt.³³ A jogtudomány viszonylag egységes álláspontot képviselt a vélelem felállításának szükségességében, hiszen ez a vélelem jelentősen megkönnyíti a határokon nagyon gyakran átnyúló ellátási láncokban keletkezett jogellenes anomáliák korrigálását (*de Sousa e Alvim* [2015] 245–246. o.).

A fentiek alapján a továbbhárítás jelentőségét az alperesi, illetve felperesi pozíció szempontjából a 4. táblázat mutatja be:

4. TÁBLÁZAT • A továbbhárítás egyszerre lehet anyagi jogi igény alapja, és védekezési eszköz a kárigénnyel szemben

	Védekezés	Igényérvényesítés
Jogalap	Irányelv: 13. cikk Tpv.: 88/G. § (2) bek.	Irányelv: 12. cikk (1) bek. Tpv.: 88/D. § (1), (2)
Bizonyítás	Alperes bizonyít ^a	Felperes bizonyít (közvetett vevő) ^b
Eredmény	Elmaradt haszon továbbra is érvényesíthető, de a felperes bizonyít ^c	3 konjunktív feltétel bizonyítása megdönthető vélelmet állít fel a továbbhárításra vonatkozóan ^d

^a Tpv. 88/G. § (2) bek., Irányelv 13. cikk 2. mondata.

^b Tpv. 88/G. § (1) bek., Irányelv 14. cikk (1) bek.

^c Tpv. 88/G. § (1) bek., Irányelv 12. cikk (3) bek.

^d Tpv. 88/G. § (3) bek., Irányelv 14. cikk (2) bekezdés.

A továbbhárított áreltérítés mértéke és az árnövekedésre vonatkozó vélelem

Az Irányelv 12. cikk (5) bekezdése a nemzeti bíróságok hatáskörébe utalja a továbbhárított árnövekedés mértékének megállapítását. A továbbhárítással okozott kár összszerszerűségét továbbra is a felperes közvetett vevőnek kell bizonyítania, mindazonáltal az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvével ellentétes len-

³³ Tpv. 88/G. § (3) bek., Irányelv 14. cikk (2) bek.

ne, ha a nemzeti bíróság pusztán azért utasítana el egy igényt, mert a fél nem tudja pontosan számszerűsíteni a továbbhárított hatásokat.³⁴ Az 5. táblázat bemutatja, hogy a Bizottsági Iránymutatás szerint a kár továbbhárításának vizsgálatának során melyek a potenciális bizonyítékok.³⁵

5. TÁBLÁZAT • Továbbhárítással kapcsolatos bizonyítékok a Bizottsági Iránymutatás alapján

Minőségi bizonyítékok	Mennyiségi bizonyítékok
<p>Egy vállalkozás üzleti magatartását, árképzési stratégiájának megértését segíti elő:</p> <ul style="list-style-type: none"> – szerződések – belső dokumentumok – pénzügyi/számviteli jelentések^a – tanúvallomások, – szakértői vélemények – ipari jelentések és piaci tanulmányok^b 	<p>Ökonometriai módszerek adataival függnek össze:</p> <ul style="list-style-type: none"> – eladási árak, kiskereskedelmi és fogyasztói árak – pénzügyi jelentések – szakértői vélemények – rendeltileg meghatározott árak – mennyiségben kifejezett forgalom – kedvezmények – inputköltségek és költségelemek

^a Lásd: Cour d'Appel de Paris (Párizsi Fellebbviteli Bíróság) 2014. február 27-i ítélete a 10/18285. számú ügyben (SNC Doux-Aliments Bretagne et al kontra Société Ajinomoto Eurolysine).

^b Lásd: a Sø- og Handelsretten (a dán Tengerészeti és Kereskedelmi Bíróság) 2015. január 15-i ítélete az SH2015.U-0004-07. számú ügyben (Cheminova A/S kontra Akzo Nobel Functional Chemicals BV et al).

A közvetett vevők vonatkozásában is nagy jelentőségű az Irányelv 17. cikk (2) bekezdésének azon rendelkezése, amely szerint kartellel elkövetett versenyjogi jogsértés esetén vélelmezni kell a károkozás tényét. A felállított vélelem megdöntése statisztikailag lehetetlen, csak a mértékét lehet a nullához közeli vagy azzal egyenlő mértékre szorítani (*Kohnz* [2017] 178. o.). Magyarországon a közvetett vevők számára különösen kedvező a Tpv. 88/G. § (6) bekezdésének azon rendelkezése, amely a kartellel okozott jogsértés esetén 10 százaléknyi árnövekedést vélelmez.³⁶ A károkozás vélelmének fennállása mellett azonban továbbra is a közvetett károsultat terheli annak bizonyítása, hogy az árnövekedést milyen mértékben hárították tovább, ez pedig az ellátási lánc alacsonyabb szintjén lévő vállalkozás számára különösen nehéz, hiszen számos olyan tényt kell figyelembe venni, amelyek összetett gazdasági modellek elemzését, szakértő(k) igénybevételét teszi szükségessé.

A továbbhárított kár megtérítésének hatékony követelését azonban nem csak az árnövekedésre vonatkozó vélelem segíti elő. Az Irányelv 14. cikke (1) bekezdésének utolsó fordulata alapján a felperes közvetett vevő – ésszerű mértékben – bizonyítékfeltárást kérhet az alperestől vagy akár harmadik személytől (akár a közvetlen vevőtől is).

Az árnövekedés továbbhárítására vonatkozó rendelkezések azonban számos további, elméleti kérdést felvetnek. Az Irányelv 15. cikke alapján közvetett vevők igényei esetén a számszerű áremelkedés mértékét a bíróságnak kell megbecsülnie, ez

³⁴ Bizottsági Iránymutatás, 33. pont.

³⁵ Bizottsági Iránymutatás 37. pont.

³⁶ Fontos tisztázni, hogy a Tpv. árnövekedésre vonatkozó vélelemről, nem pedig kárvélelemről rendelkezik. A kérdés további gyakorlati jelentőségével kapcsolatban lásd *Nagy* [2011].

pedig továbbra is komoly bizonyítási kihívás a károsult közvetett vevőnek.³⁷ További problémát vet fel, hogy elméletileg nem kizárt a kompenzáció teljes elmaradásának lehetősége. Ez az eset akkor merülhet fel, ha a közvetlen vevő ügyében a nemzeti bíróság megállapítja az árnövekedés továbbhárítását, ugyanakkor egy másik bíróság a közvetett vevő keresetét éppen az árnövekedés közvetett vevőre történő továbbhárításának hiányára hivatkozva utasítja el, hiszen ilyen esetben a jogsértő vállalkozás végső soron mentesül a kártérítés fizetése alól.

A továbbhárításon alapuló védekezés következtében érvényesíthetetlen kárigények problémája kapcsán szokatlanul progresszív álláspontra helyezkedett a német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság, amikor megállapította, hogy a továbbhárításon alapuló védekezés nem elfogadható abban az esetben, ha az az adekvát kompenzáció nyilvánvaló elkerülését szolgálja. Ilyen helyzet akkor állhat elő, ha a kár sok közvetett vevő között, külön-külön viszonylag alacsony összegekre oszlik, éppen emiatt pedig a gyakorlatban valószínűtlen, hogy a tényleges károsultak kárigénnyel lépjenek fel a jogsértővel szemben.³⁸ A német bíróság álláspontja alátámasztása érdekében hangsúlyozta azt is, hogy a magánjogi jogérvényesítésnek fontos szerepe van az uniós versenyjogi normák hatékony kikényszerítésével összefüggésben. Kérdéses, hogy a magyar polgári jog rendszerébe hogyan illeszkedne a fenti szemlélet, figyelembe véve a káronszerzés tilalmának elvét. Mindenesetre egyáltalán nem találok ördögtől való feltételezésnek, hogy ezen megközelítés elterjedése valószínűleg nem növelné az engedékenységi kérelmek számát, márpedig bizonyos versenyhatóságok (köztük a Bizottság) erősen támaszkodnak erre az intézményre.

A VERSENYHATÓSÁGI HATÁROZATOK KÖTŐEREJE

A versenyhatósági határozatok szerepét a tanulmányomban a bizonyítékoktól elkülönülve vizsgálom, figyelemmel az Irányelv és a Tpvt. hatályos rendelkezéseire.³⁹ A hatósági határozatok jelentősége olyan számottevő a versenyjogi kártérítési perekben, hogy a nyomukban felmerülő kereseteket külön elnevezéssel úgynevezett követő kereseteknek (*follow-on*) hívjuk.⁴⁰ A versenyhatósági határozatok ugyanis nem egyszerű bizonyítéknak minősülnek, mivel a nemzeti versenyhatóságok jogerős döntésében megállapított versenyjogi jogsértés megtörténte vitathatatlanak

³⁷ A magyar implementáció annyiban megkönnyíti a bizonyítást, hogy a Tpvt. 88/G. § (6) bekezdése 10 százalékos áreltérítést vélelmez.

³⁸ BGH, 23.09.2020 - KZR 4/19, 51–52. pont.

³⁹ A versenyhatósági határozatok hagyományos bizonyítási rendszerből való kiemelése az Irányelvben élesen kitűnik: a nemzeti határozatok hatályával nem a bizonyítékok feltárásáról szóló II., hanem elkülönülve a III. fejezetben találkozhatunk

⁴⁰ Az *önálló (stand-alone)* és *követő (follow-on)* keresetek bemutatásával a tanulmány későbbi részében foglalkozunk.

tekintendő a bíróságok előtt indított kártérítési perekben.⁴¹ Ha a kérdéses határozatot más tagállamban hozták, akkor az a jogsértés *prima facie* bizonyítéka, vagyis az abban felállított vélelem adott esetben megdönthető.⁴²

Az Irányelv tehát jelentős változást hozott a határozatok kötőerejét tekintve, bár a kártérítési perekben való kötelező jellegüket a Tpvt. a 2017-től hatályos módosítása előtt is tartalmazta.⁴³ Joggyakorlat híján ennek hatásait egyelőre nem áll módomban elemezni, de a törvényszöveg vizsgálata előrevetíti a gyakorlati problémákat. A Tpvt. kimondja, hogy amennyiben az ügyben a GVH eljár, a bíróság kötve van a határozat jogsértést megállapító részéhez.⁴⁴ A jogszabály értelmezése körében – amennyiben szigorúan a törvényi szöveget vizsgáljuk – az látható, hogy a kötőerő a jogsértés megállapításához kapcsolódik, a határozat többi részéről – így a megállapított tényállásról – nem rendelkezik. Ennek ellenére kijelenthető, hogy a határozathoz való kötöttség tekintetében ennek is a jogsértést megállapító rendelkezéssel azonos minősítés alá kell esnie. Ezt támasztja alá az a kúriai állásfoglalás, miszerint a határozat megállapítása és rendelkező része nem választható el egymástól, az anyagi jogerő nem a határozat egy bizonyos szekciójához, hanem annak teljességéhez kötődik.⁴⁵ Abban az esetben, ha lehetőség nyílna a versenyhatóság határozataiban foglalt tényeket vitatni, azzal könnyen előállhatna olyan helyzet, amelyben a bíróság a felállított tényállásával a versenyhatóság határozatát megalapozatlanná teszi, ez azonban rendkívül súlyosan aláásná a jogrendszer egységességének követelményét (*Gelencsér* [2017] 339. o.). Az Irányelvet átültető 2016. évi CLXI. törvény indokolásának alábbi része azonban elbizonytalanítja a fenti megközelítést a Tpvt. vonatkozó (88/R. §) rendelkezése kapcsán:

- ◆ „hangsúlyozandó, hogy a versenyhatóság (...) döntése csak a jogsértés kérdésében köti a versenyjogi kártérítés tárgyában eljáró bíróságot, csak e megállapítás nem vitatható a polgári perben, amelynek bírósága a kártérítési igény egyéb kérdéseiben szabadon dönt”

A megfogalmazás arra enged következtetni, hogy az eljáró bíróságot valójában mégsem köti a versenyhatóság által megállapított tényállás. Utóbbi megközelítést erősíti az Irányelv (34) preambulumbekkezdése is, mely kifejezi, hogy a versenyhatóság megállapítása csak a jogsértés jellegére, személyi, tárgyi, földrajzi, anyagi és földrajzi hatókörére terjedhet ki.

⁴¹ Irányelv 9. cikk (1) bek.

⁴² Irányelv 9. cikk (2) bek.

⁴³ 2014-ig ugyanakkor nem volt egységes álláspont a kérdésben. A joggyakorlat és jogirodalom elfogadott nézetét a határozatok kötelező erejével kapcsolatban a Kúria EHG 2012.1 számú elvi határozata vonta kétségbe és írta felül, amikor a Tanács az akkor hatályos törvényszöveg vizsgálata során arra a következtetésre jutott, hogy a bíróságot csak abban az esetben kötik a GVH határozatai, amennyiben eljárását a polgári per megindulásáról való tudomásszerzés nyomán kezdeményezte.

⁴⁴ Tpvt. 88/R. § (1) bek. a)–b).

⁴⁵ EBH2006. 1415

A másik lényeges kérdés, hogy az Irányelv a jogsértés megállapításával kapcsolatban mondja ki a bíróság kötöttségét, nincs ugyanakkor szó arról az esetről, amikor a versenyhatóság jogerős határozatában a jogsérelem hiányát állapítja meg. Ahhoz, hogy e rendelkezést megfelelően értelmezzük, szükséges a jogalkotó szándékát megvizsgálni. A versenyhatósági határozatok vitathatatlanságát megalapozza a következetesség igénye, a jogrendszer egységességének elvárása, és olyan eljárásjogi alapelvek, mint a pergazdaságosság (*Komninos* [2007] 1425. o.). Ezek az indokok természetes módon fennállnak abban az esetben is, ha a határozatban az kerül rögzítésre, hogy nem történt jogsértés. Amennyiben a versenyhatóság határozatában nem állapítja meg egy cselekmény jogellenességét, abban az esetben a bíróság sem juthat ellenkező következtetésre a hatáskör elvonásának tilalmára tekintettel, így jogellenességet kizáró ok áll fenn.⁴⁶

Önálló (stand-alone) és követő (follow-on) keresetek

A károsult pereket alapvetően két csoportra oszthatjuk. *Stand-alone*, vagyis „önálló” keresetről abban az esetben beszélhetünk, ha az eljárás során a felperes számára nem áll rendelkezésre versenyhatósági határozat. Ezekben az esetekben – a jogsértés bekövetkeztének körében vitathatatlannak tekintendő versenyhatósági döntés hiányában – a kártérítési igényét érvényesíteni kívánó személynek a károkozó magatartást jogellenességét is bizonyítania kell. A *follow-on*, vagyis „követő” keresetek esetében ellenkező helyzet áll fenn: a polgári pert – főszabály szerint – a versenyhatósági jogsértést megállapító határozat meghozatalát követően, arra alapozva indítják meg, ezzel jelentősen könnyítve a felperes helyzetén. A magyar versenytörvény kifejezetten kezeli azt a helyzetet, mikor a GVH a már folyamatban lévő kártérítési per kapcsán versenyfelügyeleti eljárást indít. Ilyen esetben a bíróság a versenyfelügyeleti eljárás végleges lezárásáig köteles a pert felfüggeszteni.⁴⁷ A magyar jogalkotó ugyanakkor rögzítette, hogy a hatósági eljárás lezárultával az eredetileg önállóként indított per követő keresetté alakul.⁴⁸

Az önálló és követő keresetek közötti megkülönböztetés kérdése felmerült az angol *Media Saturn GmbH & versus Toshiba IS*-ügyben is.⁴⁹ A Bizottság döntése nyomán indult kártérítési per határozatainak címzettjei nem az alperesek voltak, hanem azok leányvállalatai, ezáltal az angol ítéletábrlát nem kötötte a Bizottság jogsértést megállapító határozata. A per során ugyanakkor a kartellhatározatot bizonyítékként felhasználták. Az ügy elsősorban a kapcsolt vállalkozások felelősségének kérdésére épült,⁵⁰ rávilágít azonban, hogy a versenyjogsértést megállapító határozat

.....
⁴⁶ BH2004.151.

⁴⁷ Tpv. 88/B. § (7) bek.

⁴⁸ Tpv. 88/B. § (8) bek.

⁴⁹ [2019] EWHC 1095 (Ch).

⁵⁰ A Toshiba leányvállalataként a Toshiba Information Systems (UK) Ltd (TIS) olyan tevékenységekben vett részt, amelyek fontosak voltak a kartell működéséhez. Ezek közé tartozott a kartelltermékek

csak azokkal szemben alapozza meg a károkozás vélelemét, akivel szemben a nemzeti hatóság vagy a Bizottság a károkozó magatartást megállapította. Ez a felfogás azonban nehezen egyeztethető össze az Irányelv 9. cikk (1) bekezdésével, amely alapján a versenyjogi jogsértés nem vitatható – nincs tehát szó arról, hogy csak az eljárás alá vont ügyféllel szemben érvényesül a határozatok vitathatatlansága.

Az önálló keresetek bizonyítással kapcsolatos többletkövetelményeire hívja fel a figyelmet a francia *Avi Charente versus Lactalis & Nestlé*-ügy.⁵¹ Az *Avi Charente* édességipari vállalat azzal vádolta az alpereseket – a *Lactalis Groupot* és *Nestlé Ultra Frais*-t –, hogy azok visszaélnek a francia desszertpiacon meglévő domináns szerepükkel, erőfölényükkel, és felfaló árazással, valamint a hírnevének rontásával próbálják a felperest kiszorítani a piacról. Versenyhatósági határozat hiányában a legfőbb bizonyíték a francia gazdasági minisztérium által lefolytatott vizsgálat volt, amelyet azonban az ítéletábra nem talált elégségesnek. Felmerült továbbá a kereset megindításával kapcsolatban a visszaélés-szerűség,⁵² és végül emiatt az alperesek helyett magát az *Avi Charente*-t marasztalta a bíróság.

A kárigeny önálló keresetként való érvényesítése tehát jelentősen megnehezíti a károsult dolgát, ugyanakkor a követő perek során is találkozhatunk a jogosultak szempontjából hátrányos jelenségekkel. Az egyik legmeghatározóbb negatív jellemző ahhoz a szabályhoz kapcsolódik, hogy versenyhatósági eljárás, valamint polgári peres eljárás nem folyhat párhuzamosan. A magyar versenyszabályozás értelmében az önálló keresetként indult eljárások is követővé alakulnak, ha a GVH határozatot hoz, ez ugyanakkor azzal járhat, hogy a felperes kénytelen kivárni a hatósági eljárás végét. A magyar bíróságok előtt egy felperes az ezzel kapcsolatos veszélyekre a jogmegóvás kérdésével összefüggésben hivatkozott – még ha a magyar bíróság ezt figyelmen kívül is hagyta.⁵³

A magyar kártérítési jogban a hazai perrendtartás szabályai szerint a felperes pozíciójában helyezkedik el a bizonyítási érdek.⁵⁴ A követő kereseteknél ez némileg módosul,⁵⁵ miután a jogsértés tényének bizonyítására már nincs szükség, illetve a Tpv. maga is bevezetett törvényes vélelmeket. Kartellel okozott versenyjogi jogsértés esetén például – megdönthető – vélelem terjed ki az okozatiságra⁵⁶ és magára az árnövekedésre is.⁵⁷ Ez ugyanakkor *prima facie* helyzetet teremt. A *Teherautó-kartell* nyomán

.....
minősülő színes televíziókészülékek gyártása, a termékek továbbértékesítése. A TIS-nek emellett közvetlen kereskedelmi kapcsolata volt a felperesekkel, többek között a transzformált termékek értékesítésével kapcsolatos bónuszok vonatkozásában.

⁵¹ Cour d'appel de Paris *RG 17/21063* sz. ügyben 2019. március 13-án hozott ítélete.

⁵² Az alperesek azzal érveltek, hogy a perindításra a felek közötti vertikális forgalmazó–beszállító viszony körében zajló tárgyalásoknak a felperesre nézve kedvezőbb kimenetel elérése miatt került sor.

⁵³ Gf. 30.075/2017/5.

⁵⁴ Pp. 265. § (1) bek.

⁵⁵ Tpv. 88/A. § (2) bek.

⁵⁶ Tpv. 88/D. § (4) bek.

⁵⁷ Tpv. 88/G. § (6) bek.

a stuttgarti tartományi bíróság előtt indított kártérítési perben⁵⁸ a bíróság egyértelművé tette, hogy a *prima facie* bizonyítékok olyan eseménylánc esetén alkalmazhatók, amely alapján az a tapasztalat vonható le, hogy abból a bizonyítási szándékozott tény következik. A bíróság az adott ügyben a mennyiségi és fogyasztói kártellekkel kapcsolatban kifejtette, hogy a *prima facie* bizonyítékoknak nincs olyan elfogadott okozatossági lánc, amely alapján a vélelem a károkozásról önmagában megállna, ezért a felperesnek ténybeli vélelemre kell hivatkoznia, törvényi vélelem nem áll fenn.⁵⁹

Az Irányelv ugyanakkor a bizonyítással összefüggésben jelentős változásokat vezetett be, amelyek a károsulti perek felperesei számára a bizonyítási nehézségeket hivatottak orvosolni. Itt a megfogalmazott cél – vagyis a belső piacon érvényesülő torzulásmentes verseny – megköveteli, hogy a jogosultaknak nyújtott „mankók” ne eredményezzék az információs aszimmetria inverz reprodukálását. A továbbiakban az Irányelvnek a bizonyítékok feltárására vonatkozó szabályrendszerét mutatom be.

BIZONYÍTÁSI KÉRDÉSEK A KÁRTÉRÍTÉSI PEREKBEN

A bizonyítékok feltárása, valamint a versenyjogsértések esetében jellemző információs aszimmetria feloldása kulcsfontosságú terület az Irányelvben. A Bizottságnak az Irányelvben megfogalmazódó kifejezett szándéka az egyenlő esélyek minél szélesebb körű biztosításának megvalósítása.⁶⁰ Ennek nyomán jelentősen erősödött a károsult pozíciója azáltal, hogy bizonyos körülmények teljesülése és kérése esetén a bíróság gyakorlatilag bárkit kötelezhet arra, hogy a birtokában álló bizonyítékokat rendelkezésre bocsátsa.⁶¹

Ez kétségtelenül jelentős perbeli előnyt jelent, ugyanakkor a Bizottság több korlátozás bevezetése mellett bizonyos kérdéseket nyitva hagyott. Annak eldöntésére, hogy mikortól lehet a bizonyíték feltárására irányuló indítványt megalapozottnak tekinteni, a nemzeti jogalkotás, illetve a tagállami bírói gyakorlat jelent, illetve fogadni iránymutatást.

A magyar jogban a bizonyítékok feltárásának szabályait a Tpv. 88/J. § – 88/P. § közötti rész tartalmazza. A törvény együtt határozza meg a magán- és hatósági kézben álló bizonyítékok feltárásnak szabályait:

- ◆ „a bíróság [...] meghatározott irat és egyéb bizonyítási eszköz, illetve ezek meghatározott körének, kategóriájának vagy meghatározott adatainak vagy az adatok meghatározott körének, kategóriájának bemutatására, illetve közlésére kötelezhet...”⁶²

⁵⁸ LG Stuttgart 45 O 1/17.

⁵⁹ lásd még: BGH, 11.12.2018, KZR. 26/17.

⁶⁰ Irányelv (15) preambulumbekkezdés.

⁶¹ Irányelv 5. cikk (1) bek.

⁶² Tpv. 88/J. § (1) bek.

Ez a megfogalmazás tágan értelmezi a feltárható bizonyítékok körét, ugyanakkor az Irányelv nyomán a magyar versenytörvény is tartalmazza a feltárássra kötelezés során alkalmazandó arányossági tesztet,⁶³ valamint az Irányelv kifejezetten fellép az úgynevezett *fishing expedition*⁶⁴ ellen, vagyis amikor a felperes általánosságban, konkrét cél nélkül kéri másik fél birtokában lévő dokumentumok vagy adatok bizonyítékként történő feltárását.

A bizonyítás – a köz- és magánérdek ütköző pontja

A versenyjogsértések során a magánjogi igényérvényesítésekkel összefüggésben kulcskérdés az egyéni és a közérdek egymással való viszonyának rendezése. Az Irányelvben megfogalmazott lényegi alapvetések vizsgálatánál megfigyelhető, ahogy a Bizottság az egymással sok esetben erősen konkuráló érdekek⁶⁵ között a lehető legoptimálisabb egyensúlyi állapot elérésére törekedett. Ennek teljesülésével kapcsolatban – ugyanakkor – már az Irányelv elfogadásának idejében is felmerültek kérdések, az elmúlt évek tapasztalatai nyomán pedig továbbra is találkozhatunk bizonytalanságokkal. Az Irányelv legfontosabb rendelkezései körébe tartozó bizonyítási kérdésekkel összefüggésben korábban is születtek olyan vélemények, amelyek vagy a magánjogi, vagy a közjogi jogérvényesítés másikkal szembeni túlzott érvényesülését predesztinálták az Irányelv rendelkezései nyomán. Az elmúlt évek bírói gyakorlata alapján megállapítható, hogy ezek az aggodalmak nem teljesen alaptalanok.

Az Irányelv a károsulti perek rendszerében alapvetően két részre osztja a keresetekben felhasználható bizonyítékok körét. A megkülönböztetés alapja, hogy a bíróság kit kötelezhet a bizonyítékok feltárására. Ez alapján megkülönböztethetjük a *magánszemélyek birtokában álló bizonyítási eszközöket*,⁶⁶ valamint azokat, amelyeket valamely *hatóság ügyiratai* tartalmaznak. A bizonyítékok feltárására így előbbi esetben – amennyiben a bizonyítási eszköz a perben ellenérdekű fél, illetve egyéb személyek kezelésében áll – a polgári peres normák, míg utóbbi helyzetben az általános közigazgatási hatósági szabályok, valamint versenyjogi rendelkezések irányadók (Horváth [2015] 195. o.)

Az uniós, illetve a magyar jogalkotó a közjogi forrású bizonyítékok feltárásának és felhasználásának szabályozása során, ahogyan azt látni fogjuk, a közjogi és magánjogi jogérvényesítés egymáshoz való sajátos viszonyát igyekszik figyelembe venni. Az Irányelvben lefektetett szabályokból is világosan kitűnik, hogy nehéz megtalálni az ideális súlypontot – az egyik félnek tett engedmény a másik félnek szükségképpen

⁶³ 59 Irányelv 5. cikk (3) bek. a)–c); Tpv. 88/K. §.

⁶⁴ Azok az indítványok, amelyek nem konkrét bizonyíték feltárására irányul, hanem egy jelentős adathalmaz megismerését célozza, amelyből feltehetően később a kereset szempontjából lényeges információt is kinyerhető (lásd *Doherty–Fitzpatrick* [2015] 34. o.).

⁶⁵ A közjogi jogérvényesítés immanens kritériuma a közérdek védelme, így az eszköztára és célkitűzése preventívjellegű, szemben magánérdekkel, amely sérelme esetén a bekövetkezett hátrány reparációjára koncentrál.

⁶⁶ Ez akár az ellenérdekű fél vagy egyéb harmadik személy birtokában is lehetnek.

hátrányt okoz. Ennek okán a közjogi forrású bizonyítékokhoz való hozzáférés idején és azok felhasználása során is elsődleges figyelmet kell fordítani az Irányelvben megfogalmazott koherens kölcsönhatás követelményére.⁶⁷

A bizonyítás egyes kérdései a versenyjogsértések miatt indult kártérítési perekben

A versenyjogi jogsértésekre általánosan jellemző az összetettség, és az erős tény-függőség, ami a kártérítési követelések esetében jelentősen megnehezíti az arra való jogosultság fennállásának bizonyítását (OECD [2020] 14. o.). Az Irányelv implementációjának tárgyalásakor már kitértem arra, hogy a bizonyítékok feltárásának körében az Irányelv milyen lehetőségeket biztosít a felperesek számára a releváns információkhoz való hozzáférés előteremtése érdekében. A megfelelő egyensúly céljából ugyanakkor az Irányelv határozott követelményeket ír elő bizonyítékok feltárására vonatkozó indítvány tartalmával szemben (6. táblázat)

6. TÁBLÁZAT • A bizonyítékok feltárásával kapcsolatos követelmények az Irányelvben

„Ésszerű és rendelkezésre álló információkra vonatkoznak” ^a	Azon bizonyítékok a feltárásának lehet helye, amelyek alapján a felperes bizonyítani tudja, hogy az alperes magatartása következtében kárt szenvedett.
„Releváns” ^b	A korábban már említett fishing expedition gyakorlat megakadályozását szolgáló követelmény.
„Lehető legpontosabban meghatározott bizonyítékok” ^c	E követelmény szorosan kapcsolódik a relevanciához. Az Irányelv szövege alapján valószínűsíthető, hogy a bíróságok ezen követelmény értékelését eseti jelleggel fogják elvégezni, és majd az egyes ügyek jellegzetességeinek elemzésével lehet koherens képet kapni a követelmény mibenlétéről.
„Az arányosság követelménye” ^d	Az Irányelv arányossági tesztet ír elő a bíróságok számára a bizonyítékok feltárásának kérdésében. A teszt lényege, hogy annak eldöntése, hogy egy bizonyítási eszköz feltárható-e, az ügyben részt vevő, valamint egyéb harmadik felek jogos érdekeinek egymáshoz viszonyított vizsgálatával dönthető el.
„Az ellenkezés lehetősége” ^e	Az ellenkezés lehetősége alapján a bíróság minden fél számára lehetővé teszi, hogy a feltárást megelőzően előadhassa érveit, egymás álláspontjával szemben ellenvetéseket fogalmazzanak meg. ^f

^a Irányelv 5. cikk (1) bek. ^b Ibid. ^c Ibid. 5. cikk (2) bek. ^d Ibid. 5. cikk (3) bek. ^e Ibid. 5. cikk (7) bek.

^f C-530/12 sz. *Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (védjegyek és formatervezési minták) (OHIM) kontra National Lottery Commission* ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2014:186, 54. pont.

Az Irányelv által felállított követelményekkel több európai ügy is foglalkozott. A *Carglass*-ügyben a Törvényszék a bizonyítékok nyilvánosságra hozatalával kapcsolatban kifejtette, hogy önmagában az nem tagadható meg az EU átláthatósági irányelvére⁶⁸ hivatkozással, és a bizonyítási terhet megfordítva utasította a Bizottságot annak bizonyítására, hogy a dokumentumokra nem vonatkozik a titkos vagy üzleti információk közzétételének tilalma.⁶⁹

⁶⁷ Irányelv (6) preambulumbekkezdés.

⁶⁸ 2003/6/EK irányelv.

⁶⁹ T-465/12 sz. *AGC Glass Europe és társai kontra Európai Bizottság*-ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:T:2015:505, 47. pont.

A *Pilkington*-ügyben a bizonyítékok pontos és legszűkebb meghatározottságával foglalkozott a Törvényszék. Az ügyben a versenyhatóságok dokumentumaival kapcsolatban megállapításra került, hogy azok általános közzététele egyértelműen ellentétes a legpontosabban és legszűkebben való meghatározottság követelményével. Az ítéletben további magyarázatként az arányosság kérdésével is foglalkoztak, kimondva, hogy az arányosság elve abban az esetben tud maradéktalanul érvényesülni, ha az érintettek érdekeinek védelme korrelál a bizonyítékok közzétételeivel.⁷⁰

Mindemellett a Bizottság 2020-ban a nemzeti bíróságoknak címzett ajánlást tett közzé annak érdekében, hogy a bizonyítékok feltárására a *bizalmas információk* lehető legszélesebb körű védelme mellett kerülhessen sor (*EB* [2020] 19. és 20. pont). A bizottsági ajánlás összegyűjti, hogy korábban az uniós bírósági gyakorlatban milyen szempontok alapján hogyan határozták meg a bizalmas információk körét (*EB* [2020] 20. pont). Ezt követően az arányosság követelményét szem előtt tartva olyan gyakorlati megoldásokat mutat be, amelyek segíthetnek valamennyi fél számára elfogadható megoldást találni azokban az esetekben, amikor a teljes kártérítéshez való jog gyakorlása – a bizonyítékokhoz való hozzáférés által – súlyosan sértheti a feltárással kötelezett valamely egyéb jogát vagy jogos érdekét.

A bizonyítékokhoz való hozzáféréssel kapcsolatos, a fentiek szempontjából releváns további joggyakorlatot a 7. táblázat foglalja össze.⁷¹

7. TÁBLÁZAT • A bizonyítékokhoz való hozzáféréssel kapcsolatos joggyakorlat az EUB esetjogából

Az ügy neve és száma	Leírás
C-365/12 (EnBW-ügy)	Az üggyhöz tartozó bizottsági dokumentumok esetében mindig esetről esetre, valamennyi releváns tényezőt figyelembe véve kell döntenie arról, hogy a dokumentum feltárható-e.
C-530/12 (OHIM-ügy)	A kontradikció lehetőségét a bíróság előtt a bizonyíték feltárására kötelezett személy számára biztosítani kell, a felek a bizonyíték feltárásának kérdésében vitát folytathatnak, a bíróság elrendelő határozatával szemben kifogást emelhetnek.
T-465/12 (Carglass-ügy)	A bizonyítékok nyilvánosságra hozatala önmagában nem tagadható meg az EU átláthatósági irányelvére való hivatkozással.
T-462/12 (Pilkington-ügy)	Az ügyben a versenyhatóságok dokumentumaival kapcsolatban megállapításra került, hogy azok általános közzététele egyértelműen ellentétes a legpontosabban és legszűkebben való meghatározottság követelményével. Az ítéletben további magyarázatként az arányosság kérdésével is foglalkoztak, kimondva, hogy az arányosság elve abban az esetben tud maradéktalanul érvényesülni, ha az érintettek érdekeinek védelme korrelál a bizonyítékok közzétételeivel.
T-677/13 (Axa versus Bizottság-ügy)	Az engedékenységi nyilatkozat érdemi tartalma nem ismerhető meg, az abban található hivatkozások azonban igen.
C-162/15 (Evonik-ügy)	A Bizottság által a versenyjogsértést megállapító határozatának megismerése nem eredményezi az engedékenységi nyilatkozatok megismerhetőségét, így önmagában az, hogy egy vállalkozás engedékenységi programban vett részt, megismerhető.

⁷⁰ T-462/12 sz. *Pilkington Group Ltd kontra Európai Bizottság*-ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:T:2015:508, 87. pont

⁷¹ A 7. táblázat nem tartalmazza az EUB azon korábbi döntéseit, amelyek az engedékenységi iratokhoz való hozzáférést teszik lehetővé, mivel a kérdést – az alábbiakban bemutatottak szerint – az Irányelv egyértelműen rendezte.

A versenyhatóságok ügyirataiban szereplő bizonyítékok

A követő (*follow-on*) keresetek esetében nem csupán a versenyhatóságok határozatainak van komoly jelentősége, hanem mindannak az iratanyagoknak, információösszeségnek, amely a közjogi jogérvényesítés során a hatóság birtokába került, vagy az alatt keletkezett. Ezek a károsulti perekben a bizonyítók különleges kategóriáját képviselik. Jelentőségük abban rejlik, hogy a hatósági eljárásban összegyűjtött és rendszerezett információtömeg a perben részt vevő felek számára – különösen a felperes esetében – olyan bizonyítékokat tartalmazhatnak, amelyeknek a felkutatása és megismerése alapesetben lehetetlen, vagy aránytalan nehézségek árán lenne csak elérhető.

A korábbiakban már részletesen kifejtettem az információs aszimmetria feloldására tett lépéseket – ennek sorába a versenyhatóságok eljárása során keletkezett ügyiratok bizonyítékként történő felhasználása is beilleszthető. Ugyanakkor a bizonyítékfeltárás során ütköző, egymással konkuráló érdekek között ezen a területen a legkényesebb egyensúlyt teremteni. Az Irányelv preambulumban megfogalmazott két lényeges célkitűzés az, hogy a bizonyítékfeltárás során a versenyhatóságok jogérvényesítése, valamint a jogsértések felderítésére és megelőzésére szolgáló együttműködési mechanizmusok nem szoríthatók háttérbe.⁷² Ennek megfelelően ezen bizonyítékok feltárása közben a fentebb vizsgált elvek mellett további követelményeknek kell érvényesülnie.

Egyfelől az arányossági teszt elvégzésekor a bíróság köteles figyelembe venni, hogy a fél nem általánosan jelölte-e meg a feltárni kért dokumentumokat, illetve hogy a bizonyítékfeltárást az adott kártérítési keresettel kapcsolatban kéri-e. Továbbá általános jelleggel figyelembe kell vennie a közjogi jogérvényesítés eredményességének védelmét.⁷³ Ezek a feltételek elsősorban arra irányulnak, hogy a versenyhatóságok vizsgálati tevékenységét a lehető lekisebb mértékben érje zavaró tényező (*Rodríguez* [2018] 37. o.).

A versenyhatósági ügyiratokkal kapcsolatosan a legjelentősebb rendelkezés a *fekete- és szürkelista* bevezetése. Az előbbin azokat a dokumentumokat és adatokat kell érteni, amelyeket az Irányelv általánosan, mérlegelés nélkül kiemel a feltárható bizonyítékok rendszeréből: az engedékenységi nyilatkozatok, valamint a sikeres egyezségi beadványok sorolandók ebbe a körbe.⁷⁴ Ezek a dokumentumok soha nem tárhatók fel a kártérítési perekben. A Bizottság álláspontja szerint az együttműködő vállalkozások adott esetben hátrányosabb helyzetbe kerülhetnek egy kártérítési per során, amennyiben engedékenységi vagy egyezségi nyilatkozatot tesznek, és ezek a versenyhatóság birtokában lévő iratokra vonatkozó bizonyítékfeltárás szabályai szerint megismerhetők lennének.⁷⁵ Annak érdekében, hogy a jogsértő vállalkozásokat

⁷² Irányelv (23) preambulumbekkezdés.

⁷³ Ibid. 6. cikk (4) bek. a)–c).

⁷⁴ Irányelv 6. cikk (6) bek.

⁷⁵ Irányelv (26) preambulumbekkezdés.

ne tartsa vissza az együttműködéstől a magánjogi igényekkel kapcsolatos negatívabb pozíció lehetősége, ezek a dokumentumok felmentés alatt állnak a megismerhetőség tekintetében.⁷⁶ A szűrkelistán szereplő dokumentumok esetében az jelenti a különbséget, hogy a feltárás nem kizárt, ugyanakkor az csak a hatósági eljárás jogerős befejezését követően rendelhető el. A szűrkelistához tartoznak a kifejezetten a versenyhatóság részére létrehozott információk, a feleknek megküldött információk, valamint a visszavont egyezségi beadványok.⁷⁷

Az engedékenységi politika és a kártérítési keresetek egyaránt azt a célt szolgálják, hogy a versenyjogsértésekkel szemben visszatartó erőként funkcionáljanak, ugyanakkor egymás hatékonyságára hatással vannak (*EKB* [2005]). E kölcsönhatás jogi úton való szabályozásának két útja az engedékenységi programok során keletkezett iratok hozzáférhetőségének, valamint az engedékenységi kedvezményben részesült vállalkozások kártérítési kötelezettségének mértékének korlátozása (*Cauffman* [2011] 184. o.). Az Irányelv az előbbi lehetőséget intézményesítette.⁷⁸ Az Irányelvben bevezetett egyértelmű szabályok alapján a nemzeti bíróságok számára a korábban gyakorolható mérlegelési lehetőség kizárt, és valamennyi engedékenységi nyilatkozat feltárására irányuló indítványt kötelesek elutasítani (*Drexel* [2016] 144. o.).

Az engedékenységi nyilatkozatok felhasználhatóságának kérdése ugyanakkor a kartellügyek magánjogi jogérvényesítésében már az Irányelv előtt is konfliktusos kérdés volt. A *Pfleiderer*-ügyben az EUB utat nyitott az engedékenységi kérelmekhez való hozzáférésnek, bár a tagállami bíróságokra bízta a közcél és a magánjogi érvényesítés közötti érdekellentét mérlegelését.⁷⁹ A *Donau Chemie*-ügyben az EUB nem kívánt a magán- és közérdek érvényesítés között az egyértelmű elsőbbségi viszonyt kialakítani, e helyett azonban rámutatott, hogy az engedékenységi iratokhoz való hozzáférés maradéktalan kizárása magát a kártérítéshez való jogot sértené.⁸⁰ Nyilvánvaló, hogy az Irányelv implementációjával ez a megközelítés nem alkalmazható a továbbiakban. Bár a Bizottság szándéka egyértelműen az engedékenységi

⁷⁶ Az Irányelv feketelistáját a Tpv. is tartalmazza [88/N.§ (1)].

⁷⁷ Irányelv 6. cikk (5) bek.

⁷⁸ Az Egyesült Államokban a magánjogi kártérítési felelősség korlátozása is ismert: az Antitrust Criminal Penalty Enhancement and Reform Act értelmében a kartell bejelentője amennyiben a kártérítési per felperesével megfelelően együttműködik a kartell feltárásában, a kártérítési felelőssége a tényleges kár megtérítéséig terjed – ez a szabály ugyanakkor az EU-ban is érvényesül azzal, hogy a Kártérítési irányelv a büntető kártérítést kizárja. Megjegyzendő továbbá, hogy az Irányelvet megelőző két fontos dokumentum, a Zöld, illetve a Fehér könyv is tartalmazott javaslatot arra vonatkozóan, hogy az engedékenységi nyilatkozatot tett vállalkozás kártérítési felelősségét valamilyen módon korlátozzák (*EKB* [2005])

⁷⁹ Lásd a C-360/09 sz. *Pfleiderer AG kontra Bundeskartellamt*-ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2011:389 32. pont. Az ügy nyomán *Pfleiderer-doktrínának* nevezett megállapítások lényege, hogy a nemzeti bíróságok adott esetben engedélyezhetik az engedékenységi nyilatkozatokban lévő információk megismerhetőségét, a döntés meghozatala során ugyanakkor az uniós jog által védett érdekekre különös figyelmet kell fordítani.

⁸⁰ C-536/11 sz. *Bundeswettbewerbbehörde kontra Donau Chemie AG és társai*-ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2013:366, 27. pont.

programok és a kartellekkel szembeni sikeres közjogi fellépés elősegítése és megoldása, az Irányelvet érő kritikák egy része továbbra is arra irányul, hogy az egyéni jogérvényesítés erodálja a kartellezőkkel való együttműködési mechanizmusokat.⁸¹

Az Irányelv Tpv-t.-be átültetett szabályai által – miszerint azokra az információkra sem rendelhető el a bizonyítékként való feltárás, amelyből az engedékenységi nyilatkozat tartalmáról következtetés vonható le – Magyarországon is teljeskörűen érvényesül az engedékenységi iratok mentesülése. A kártérítési ügyben eljáró bíróságnak lehetősége van arra, hogy kérelemre megvizsgálhassa, hogy egy irat engedékenységi nyilatkozat vagy arra vonatkozó információkat tartalmaz-e.⁸² Felmerül ugyanakkor annak a kérdése, hogy az együttműködő vállalkozás nem kerülhet-e így is lényegesen rosszabb pozícióba azzal, hogy a jogsértésben való részvételét jelenti. Példával szemléltetve: egy vállalat maga tárja fel a GVH-nak a részvételével megvalósuló kartellt. Adott esetben a hatósági bírság alól mentesül, ugyanakkor a versenyhatóság határozatában ő is feltűnik majd – a határozatok nyilvánossága nyomán pedig az esetleges károsultak kártérítési keresetet indíthatnak a vállalat ellen.

Az Irányelv által bevezetett szabályok azonban pozitív hozadékkal is szolgálhatnak a magyar engedékenységi politikának. Ezzel kapcsolatban korábban több esetben is felmerültek hitelességi aggályok,⁸³ és megjegyzendő, hogy a Tpv-t. rendelkezései szerint nincs semmilyen akadálya – legfeljebb súlyosító tényező (*Bacher* [2014] 664. o.) –, hogy a kartell létrehozását kezdeményező vállalkozás maga folyamodjon mentesülésért, bizonyítékokat szolgáltatva a kartellben részt vevő versenytársaival szemben – így akarván kiszorítani őket a piacról. A kártérítési keresetek mindkét esetben elrettentő hatással lehetnek a rosszhiszeműen eljáró vállalkozásra. Arra vonatkozóan, hogy az engedékenységi politika Magyarországon megszenved-e a kártérítési perek hatását, csak azután lehet következtetést levonni, hogy ezek a keresetek megindulnak – e körben fontos szerepe lesz majd a bíróságoknak, hogy miképpen döntenek majd az engedékenységi eljárás iratainak bizonyítékként való feltárásáról. Az *OECD* [2018] (9. o.) és egyéb szerzők (*Ysewin* [2018] 56. o., *MacCulloch–Wardhaugh* [2012]) is felhívják ugyanakkor a figyelmet arra, hogy a gyakorlatban a piaci szereplők engedékenységi kérelemmel kapcsolatos döntései során jelentős szempont az esetleges kártérítési perek veszélye.

⁸¹ létezik olyan álláspont, miszerint a 2003/6/EK irányelv (Átláthatósági irányelv) nyomán közzétett dokumentumok felhasználhatók bizonyítékként a kártérítési perekben. Ez – játékméleti megközelítésbőlvezetve – negatív hatással lehet az engedékenységgért folyamodók együttműködési hajlandóságára (lásd *Kirst–Van den Bergh* [2016]).

⁸² Tpv-t. 88/N. § (5) bek.

⁸³ Ezzel találkozhatunk például a T-120/04. sz. és a T-109/02., T-118/02., T-122/02., T-125/02., T-126/02., T-128/02., T-129/02., T-132/02. és T-136/02. sz. egyesített ügyekben, amellyel kapcsolatban az ítélkezési gyakorlat megállapította, hogy csak a saját magára kifejezetten terhelő nyilatkozatot lehet megbízható bizonyítéknak tekinteni, és azt, hogy amennyiben a többi részt vevő vállalkozás vitatja mellőzésért folyamodó nyilatkozatába foglalt körülményt, egyéb alátámasztó bizonyíték hiányában azt nem lehet elfogadni.

ÖSSZEFOGLALÁS – VERSENYJOGI KÁRTÉRÍTÉSI PEREK TENDENCIÁI

Tanulmányomban elsősorban az Irányelv hatására bekövetkezett változásokat kíván-
tam bemutatni a károsulti perekre vonatkozóan. A tagállami bíróságok értelmezési
és jogalkalmazói gyakorlata, valamint az EU által közzétett iránymutatások nyomán
szignifikánsan kezd megmutatkozni, hogy a versenyjogsértések nyomán induló kár-
térítési perekről a jelen – és várhatóan Magyarországon a közeljövő – meghatározó
jogi jelenségei körében beszélhetünk.

Az Irányelv tagállami jogok egységesítésére irányuló törekvés szempontjából
jelentős mérföldkőnek tekinthető. Az Irányelv létrejötte előtt a tagállami szabályo-
zások rendkívül heterogén képet festettek, amely a károsultakat gyakran érdekeltté
tette a „*forum shopping*”-ban.⁸⁴ Az új szabályozás implementálásával a tagállami
anyag jogszabályok sok szempontból hasonlóságot mutatnak, ami részben kihúzza
a *forum shopping* méregfogát. Ugyanakkor továbbra is maradtak jelentősnek mond-
ható eltérések, például nem kizárt, hogy Magyarország a jövőben vonzó célpontja
lesz a versenyjogi kártérítési igényeknek, tekintettel a fentiekben már kifejtett 10 szá-
zalékos, árnövekedésre vonatkozó vélelemre.⁸⁵ Ugyanakkor az is tény, hogy a hazai
bírák – más tagállami kollégáikhoz képest – néhány kérdésben kritikusan állnak
hozzá a károsultak által előterjesztett érvekhez.⁸⁶ A *forum shopping* szempontjából
márpedig az adott tagállam hazai bírósági joggyakorlata is meghatározó.

További érdekes tendencia, hogy a magánjogi jogérvényesítés egyes kérdéseit az
EUB jogértelmező tevékenysége egyre inkább az uniós jog alá vonja. A jelenséget
talán leginkább a *Skanska*-ügyben hozott döntés alapján lehet azonosítani, ahol
az EUB kimondta, hogy a versenyszabályok megsértésével okozott károk megtér-
ítéséhez való jogot az uniós jog közvetlenül szabályozza,⁸⁷ éppen ezért ezen jog
létezésének előfeltételei szintén uniós jogi kérdéseknek tekintendők.⁸⁸ A jogfejlődés
ezen irányát erősíti Rantos főtanácsnok *Volvo/RM* üggyel kapcsolatos indítványa

⁸⁴ Tisztázandó, hogy a joghatósággal kapcsolatos szabályokat elsősorban nem az Irányelv, hanem a Brüsszel I.a. rendelet rendezi. Az EUB ugyanakkor a Brüsszel I.a. szabályainak értelmezése során láthatóan törekszik figyelembe venni a versenyjogi kártérítési perek sajátosságait, lásd például C-302/13. sz. *flyLAL-Lithuanian Airlines AS kontra Starptautiskā lidosta Rīga VAS és Air Baltic Corporation AS*-ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2014:2319, 40. pont.

⁸⁵ Igaz, Romániában a kartellel megvalósuló jogsértések esetén az árnövekedésre nézve 20 százalékos vélelem áll fenn (17/2020. sz. rendelet).

⁸⁶ A Fővárosi Ítéltábla Gf. 40.050/2020/36. sz. ügyében hozott döntése például az elévülés nyugvásának megszüntét a Bizottság versenyjogi jogsértésről szóló sajtóközleményének megjelenéséhez köti. Ehhez képest megengedőbb Rantos főtanácsnok 2021. október 28-i indítványa (C-267/20 sz. *Volvo és DAF Trucks*-ügyhöz kapcsolódó főtanácsnoki indítvány, ECLI:EU:C:2021:884, 123. pont) aki a jogsértésről szóló bizottsági határozat Hivatalos Lapban történő közzétételét tekinti minden esetben a releváns időpontnak.

⁸⁷ Nagy [2020] részletesebben ír a döntés jogpolitikai jelentőségéről, melynek nyomán található és okkal vázolja fel az európai „magánversenyjog” föderalizásáról.

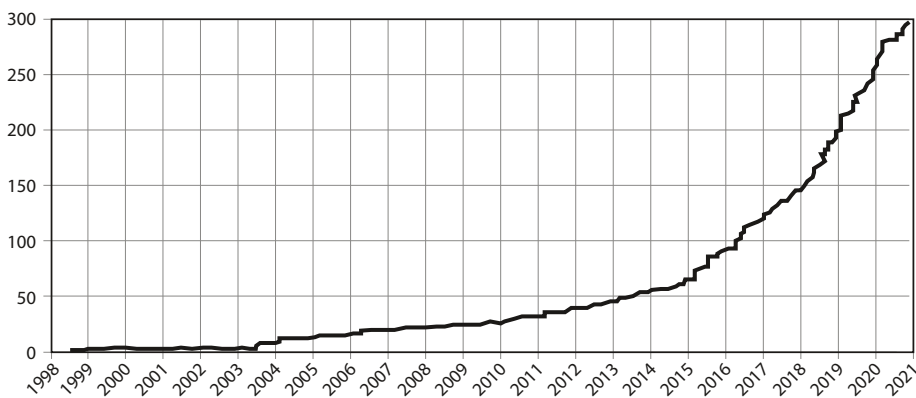
⁸⁸ C-724/17. sz. *Vantaan kaupunki kontra Skanska Industrial Solutions Oy és társai*-ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2019:204, 28. pont

is,⁸⁹ melyben kifejti, hogy az Irányelv 17. cikkének (2) bekezdésében meghatározott okozati összefüggésre⁹⁰ vonatkozó vélelem nem az egyébként tagállami hatáskörbe tartozó eljárási kérdést érint (a bizonyítás kapcsán), hanem uniós jog által szabályozott anyagi jogi kérdést, mivel

- ♦ „e vélelem közvetlenül kapcsolódik a szerződésen kívüli polgári jogi felelősség érintett jogsértés elkövetőjének való betudásához, és következésképpen közvetlenül érinti annak jogi helyzetét” (81. pont).

Noha a *Volvo/RM*-ügyben az EUB jelen tanulmány véglegesítésekor még nem hozott döntést, az ítéletnek várhatóan komoly jelentősége lesz a nem egyértelműen eljárási kérdések uniós jog alá vonásának szempontjából is, feltéve, hogy az EUB követi a főtanácsnoki indítványban foglaltakat, vagy egyáltalán kitér ezek univerzálisabb szintű tárgyalására.

Az Irányelv hatása ugyanakkor túlmutat az anyagi jogi szabályok megalkotásán, hiszen számos alapelvet már az EUB korábbi joggyakorlata is lefektetett. Az Irányelv legnagyobb közvetett érdeme talán éppen az, hogy a megalkotásával, majd később implementálásával kapcsolatos „hírverés” révén mind a gyakorló jogászok, mind a gazdasági szereplők tudatosabbá váltak. A tudatosság növekedésének szempontjából talán beszédes a 3. ábra, mely a 2020-ig terjedő vizsgálati időszakban legalább 299 versenyjogi kártérítési ügyben született 472 ítélet időbeli megoszlását mutatja (*Laborde* [2021] 235. o.). Noha a grafikonból nem derül ki, hogy mely ügyekben került sor az Irányelv átültetett rendelkezéseinek alkalmazására, mégis következtetést lehet levonni arra nézve, hogy az Irányelv 2014-es elfogadását követően nőtt a piaci szereplők tudatossága.

Forrás: *Laborde* [2021] 235. o.

3. ÁBRA • A kártérítési perek kumulált száma 30 európai országban, az elsőfokú döntés meghozatala szerint

⁸⁹ C-267/20 sz. *Volvo és DAF Trucks*-ügy, Rantos főtanácsnok indítványa, ECLI:EU:C:2021:884 81. pont.

⁹⁰ Kartell keretében elkövetett versenyjogi jogsértés esetén vélelmezni kell a károkozás tényét. A jogsértő jogosult e vélelem megdöntésére.

Az igényérvényesítés sikerességének esélyére komoly befolyást gyakorolhat, ha a keresetindítást megelőzően a versenyhatóság vizsgálata megállapítja a jogsértést. Bizonyosan a károsultak is felismerték a versenyhatóság határozatának a jelentőségét, melynek következtében a 299 ügy mindössze 2 százaléka volt *stand-alone*, vagyis a versenyhatóság határozatától független igény (*Laborde* [2021] 236. o.).

Ezekből az adatokból is látható tehát, hogy az Irányelv alapvetően meghatározza a magánjogi igényérvényesítések helyzetét a versenyjogsértések körében. A tagállami bíróságok joggyakorlata alapján úgy tűnik, hogy a jövőben a bizonyítás, a kárszámítás vagy egyáltalán a kár mibenlétének, illetve a kártérítésre jogosult személyének meghatározása vethet fel tisztázandó kérdéseket, figyelembe véve, hogy az EUB joggyakorlatában nagyjából kezdenek kikristályosodni az olyan alapproblémákra adandó válaszok, mint a joghatóság, elévülés vagy egyáltalán az Irányelv időbeli hatálya. Természetesen utóbbi döntések sem feltétlenül örökérvényűek, főleg nem a versenyjogban, amely gazdasági háttérre tekintettel meglehetősen gyorsan fejlődő terület. Végso soron pedig nem szabad figyelmen kívül hagyni azt az EUB által megerősített szempontot sem, hogy a versenyjogi kártérítési pereknek önmagukon túlmutató jelentőségük van, hiszen nemcsak a magánjogi reparációt, hanem az uniós versenyjognak, mint az integráció egyik meghatározó motorjának közpolitikai célkitűzéseit is szolgálják.

IRODALOM

- BACHER GUSZTÁV (ÉS SZERZŐTÁRSAI) [2014]: Kommentár a tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvényhez. Gazdasági Versenyhivatal, Budapest.
- BARENNE, M.–DEFERME, D.–VERHULST, M. [2020]: Limitation periods in competition law damages actions in the EU: Are further clarification and harmonisation needed? *Legal Practices*. *Concurrences*, No. 1-2020.
- CAUFFMAN, C. [2011]: The Interrelationship between Leniency and Damages Actions. *Competition Law Review*, 181–220. o. <https://ssrn.com/abstract=1941692>.
- CSÉPAI BALÁZS [2008]: A kár fogalma, a kár számításának kérdései. Megjelent: *Boytha Györgyné* (szerk.): *Versenyjogi jogsértések esetén érvényesíthető magánjogi igények*, HVG-Orac, Budapest, 115–117. o.
- CSÖNDES MÓNIKA–FENYŐHÁZI ANDRÁS [2017] Továbbhárítás. Megjelent: *Polauf Tamás* (szerk.): *Versenyjogi kártérítési perek*. Wolters-Kluwer, Budapest.
- DE SOUSA E ALVIM, M. [2015]: The New EU Directive on Antitrust Damages: A Giant Step Forward? *ECLR*, Vol. 36 No. 6. 245–246. o.
- DEWISPELAERE, JEROEN – VUYLSTEKE, JOREN [2018]: Belgian Supreme Court Confirms Heavy Burden of Proof to Oppose Disclosure of Leniency Documents to Parties Claiming Damages in Follow-On Proceedings. Megjelent: *European Competition and Regulatory Law Review*, Vol. 2. No. 4., 2018. 290. p.
- DOHERTY, B.–FITZPATRICK, A. [2015]: Courage to Change? The Rocky Road to Directive 2014/104/EU and the Future of Private Competition Law Enforcement in Ireland. *Irish Journal of European Law*, Vol. 18. No. 2.

- DREXL, J. [2016]: The Interaction between private and Public Enforcement in European Competition Law. Megjelent: *Micklitz, H.– Wechsler, A.* (szerk.): The Transformation of Enforcement: European Economic Law in a Global Perspective, Hart Publishing, Bloomsbury.
- EB [2013]: Bizottsági szolgálati munkadokumentum. Gyakorlati Útmutató. A károk számszerűsítése az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés 101. és 102. cikkének megsértése alapján indított kártérítési keresetekben. Európai Bizottság, Brüsszel, https://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/quantification_guide_hu.pdf.
- EB [2019]: Iránymutatás a nemzeti bíróságok számára a közvetett vevőre továbbhárított árnövekedés arányára vonatkozó becslések elvégzésének módjáról. 2019/C 267/07. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019XC0809\(01\)&from=HU](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019XC0809(01)&from=HU)
- EB [2020]: Közlemény a bizalmas információknak az uniós versenyjog magánjogi érvényesítésére irányuló eljárások során az uniós nemzeti bíróságok által történő védelméről. 2020/C 242/01. HL, C 242/1. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020XC0722\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020XC0722(01)&from=EN)
- EC [2017]: Study on the Passing-on of Overcharges. Final Report, 2016. European Commission, Brüsszel, <http://ec.europa.eu/competition/publications/reports/KD0216916ENN.pdf>
- EKB [2005]: Zöld Könyv. Az EK antitruszt szabályainak megsértésére épülő kártérítési keresetokről. COM(2005) 672 végleges, Az Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel, december 19. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0672&from=HU>.
- EU [2014]: Az Európai Parlament és a Tanács 2014/104/EU irányelve (2014. november 26.) a tagállamok és az Európai Unió versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre irányadó egyes szabályokról. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0104&from=HU>
- GELENCSÉR DÁNIEL [2017] Bizonyítás. Megjelent: *Polauf Tamás* (szerk.): Versenyjogi kártérítési perek. Wolters-Kluwer, Budapest.
- HORVÁTH ANDRÁS [2015]: Versenyjogi kártérítési igények egyes kérdéseiről, kitekintéssel az iratokhoz való hozzáférésre. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudomány Kar, Doktori értekezés, Budapest.
- KIRST, P.–VAN DEN BERGH, R. [2016]: The European directive on damages actions: a missed opportunity to reconcile compensation of victims and leniency incentives. *Journal of Competition Law & Economics*, Vol. 12 No. 1. 1–30. o.
- KOHNZ, S. [2017]: Kárszámítás, Megjelent: *Polauf Tamás* (szerk.): Versenyjogi kártérítési perek. Wolters-Kluwer, Budapest.
- KOMNINOS, A. [2007]: Effect of Commission Decisions on private antitrust litigation: setting the story straight. *Common Market Law Review*, Vol. 4. No. 5. 1387–1428. o.
- LABORDE, J.-F. [2021]: Cartel damages actions in Europe: How courts have assessed cartel overcharges. *Concurrences*, Vol. 2021. No. 3. 232–242. o.
- MACCULLOCH, A.–WARDHAUGH, B. [2012]: The Baby and the Bathwater – The Relationship in Competition Law between Private Enforcement, Criminal Penalties, and Leniency Policy <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2089369>.
- MUZSNYAY ÁGNES [2011]: A kár áthárítása a kartellkártérítések során. *Versenytükör*, 7. évf. 2. sz. 36–44. o. https://gyh.hu/data/cms1000134/Versenytukor_2011_02_elektronikus_2.pdf.
- NAGY CSONGOR ISTVÁN [2011]: The new Hungarian rules on damages caused by horizontal hardcore cartels: presumed price increase and limited protection for whistleblowers – an analytical introduction, *European Competition Law Review*, Vol. 32. No. 2. 63–67. o. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1783629.

- NAGY CSONGOR ISTVÁN [2020]: Az európai „magánversenyjog” hajnala, Megjelent: *Valentiny Pál–Nagy Csongor István–Berezvai Zombor* (szerk.): *Verseny és szabályozás*, 2019. MTA KRTK Közgazdaság-tudomány Intézet, Budapest, 13–26. o. https://kti.krtk.hu/wp-content/uploads/2020/03/Verseny_2019_teljes.pdf
- NAGY CSONGOR ISTVÁN [2021]: *Versenyjogi kézikönyv*. HVG-Orac, Budapest.
- OECD [2018]: *Challenges and Co-Ordination of Leniency Programmes – Background Note by the Secretariat. Working Party No. 3 on Co-operation and Enforcement. DAF/COMP/WP3(2018)1*. OECD, [https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/WP3\(2018\)1/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/WP3(2018)1/en/pdf)
- OECD [2020]: *Developments in international co-operation in competition cases since 2014: monitoring the implementation of the Recommendation of the Council concerning International Co-Operation on Competition Investigations and Proceedings. 129th Meeting of Working Party. No. 3 on Co-operation and Enforcement. 2019. június 4.* [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DAF/COMP/WP3\(2019\)3&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DAF/COMP/WP3(2019)3&docLanguage=En).
- POLAUF TAMÁS (szerk.) [2017]: *Versenyjogi kártérítési perek*. Wolters-Kluwer, Budapest, 168. o.
- RODRÍGUEZ, M. P. [2018]: *Disclosure of evidence under the Damages Directive: conflicts and compatibility between the ECJ’s case-by-case analysis and the rules on protection of immunity recipients’ information*. Europa-Kolleg Hamburg, Institute for European Integration, Study Paper, Vol. 18. No. 1. <https://europa-kolleg-hamburg.de/wp-content/uploads/2018/03/SP-01-18.pdf>.
- SEUFERT, E. B. [2014]: *Freemium Economics: Leveraging Analytics and User Segmentation to Drive Revenue*. Morgan Kaufmann Publishers Inc. San Francisco, CA, https://www.researchgate.net/publication/289005102_Freemium_Economics_Leveraging_Analytics_and_User_Segmentation_to_Drive_Revenue.
- VÉKÁS LAJOS–GÁRDOS PÉTER [2014]: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez*. Wolters Kluwer, Budapest.
- YSEWIN, J. [2018]: *The decline and fall of the leniency programme in Europe*, Megjelent: *Concurrences* N° 1-2018. 44–59. o. https://www.cov.com/-/media/files/corporate/publications/2018/02/the_decline_and_fall_of_the_leniency_programme_in_europe.pdf.
- ZAVODNYIK JÓZSEF [2016]: *Az Egyensúlyemelés. A versenyjogi kártérítési irányelv átültetésének egyes kérdései. Válogatás az I. Magyar Versenyjogi Konferencia előadónak tanulmányából. Versenytükör, 2016/4. sz. Különszám.*

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
<i>Tagállami bíróságok</i>																			
EWHC 1095 (Ch) (High Court of Justice)												x							
RG 17/21063 (Cour d'Appel de Paris)												x							
45 O 1/17 (Landgericht Stuttgart)														x	x				x
13 O 55/02 (Landgericht Dortmund)							x												
T 32799-05 és T 34227-05 (Stockholms Tingsrätt)							x												
10/18285 (Cour d'Appel de Paris)							x												
SH2015.U-0004-07 (Sø- og Handelsretten)							x												
KZR 26/17 (Bundesgerichtshof)														x					x
KZR 4/19 (Bundesgerichtshof)				x			x								x				
KZR 56/16 (Bundesgerichtshof)	x																		
VI-U (Kart) 3/14 (Düsseldorfi Fellebbviteli Bíróság)	x																		
45/2010. sz. (Barcelonai Kereskedelmi Bíróság)							x												
1241/5/7/15 (T) (CAT)															x				
OGH 9 Ob 44/17m (Bundeskanzleramt)																			x
<i>Hazai döntések</i>																			
Gf. 40.050/2020/36.	x				x														
Gf.II.20.350/2017/10/I.												x							
5.G.21.191/2016/10.										x									
Gf.III.30.075/2017/5.										x									
Gf.IV.30.357/2017/7.											x								
6.G.40.047/2013/123.											x								
Gfv. 30.202/2012/9.	x		x								x								
Gf. 30.262/2016/5.	x																		
Pf. 20.832/2018/6.	x																		
BDT2018. 3859.										x									
Pfv. 20.520/2016/10.	x																		
EBH2012. G.1..											x								
Gf. 30.682/2015/3															x				
EBH2006.1415.				x															
BH2004.151.				x															

* A fejlécben szereplő számok magyarázata: 1: elévülés, 2: időbeli hatály, 3: versenyhatósági határozat kötőereje, 4: hatékony érvényesítés elve, 5: joghatóság, 6: kárt okozó esemény helye/bekövetkezési hely, 7: kár megtérítése/mibenléte, 8: ideiglenes intézkedés határozat/ítélet felfüggesztése a nyilvánosságra hozatal miatt, 9: dokumentumokhoz való hozzáférés, 10: kötelező.